

MASARYKOVA UNIVERZITA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogických věd

Obor Pedagogika

Tereza Štanclová

Senioři a digitální technologie

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Hana Staudková

2017

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala
samostatně s využitím jen uvedených pramenů a literatury.*

.....

Podpis autora práce

Děkuji paní Mgr. Haně Staudkové za její čas, pomoc, připomínky a konzultace. Ráda bych také poděkovala všem seniorům, kteří se zúčastnili mého výzkumu a v neposlední řadě svým blízkým, kteří mi byli velkou oporou nejen při vzniku této práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Senioři	8
1.1. Stáří a stárnutí	8
1.1.1 Změny ve stáří	10
1.2. Kvalita života a volný čas seniora	12
1.3. Senioři v České republice	14
2. Digitální technologie	18
2.1. Internet.....	19
2.2. Osobní počítač, notebook, tablet,	22
2.2.1. Typy moderních počítačů, laptopů.....	23
2.3. Mobilní telefon	23
2.4. Digitální fotoaparát.....	25
3. Senioři a digitální technologie.....	26
3.1. Senioři jako uživatelé digitálních technologií	26
3.1. Vzdělávání seniorů	32
3.1.1. Možnosti vzdělávání	32
3.1.2. Význam vzdělávání	34
4. Empirická část.....	36
4.1. Metodologie výzkumu	36
4.2.1. Sběr dat	37
4.2.3. Analýza dat	38
4.2. Výzkumný vzorek.....	39
4.3. Interpretace výsledků.....	40
4.3.1. Pomalé pronikání digitálních technologií skrze profese	40
4.3.2. Už to mají všichni	42
4.3.3. Já v internetovém světě	43
4.3.4. Jsem součástí fenoménu sociálních sítí	46
4.3.5. Žrout času nebo vítaný společník.....	47
4.3.6. Chci jít s dobou digitálních technologií	48
4.3.7. Změna vnímání technologií v průběhu času	49
4.4. Diskuze	51
Závěr.....	53

Zdroje	54
Seznam tabulek.....	57
Seznam grafů	58
Seznam obrázků	59
Příloha 1	60
Příloha 2	61

Úvod

Digitální technologie jsou součástí našich každodenních životů. Téměř všichni vlastníme a používáme chytré mobilní telefony, všichni jsme zvyklí pracovat na čím dál vyspělejších počítačích, ke své práci a zábavě používáme i tablety. Fotografujeme moderními přístroji, které nabízejí nepřehledné množství funkcí. Toto všechno je pro mladou generaci lidí něco naprosto samozřejmého, něco, v čem vyrůstali a umějí tyto přístroje ovládat.

To už ovšem nemusí být pravidlem u generace našich prarodičů. V jejich době, tedy v letech, kdy chodili aktivně do zaměstnání, počítače tak jak je známe dnes, teprve nastupovali na svoji dráhu. O mobilních telefonech tehdy nemohla být ani řeč. Mnoho seniorů vzpomíná na první kalkulačky na kliku, na počítač, který fungoval na děrné pásky, na „mobilní telefon“, který měl rozměry menší televize.

Všichni se ve svých životech někdy s digitálními technologiemi setkali. Někdo z nich si je oblíbil a přijal sobě za vlastní, někdo se jim brání do dnes. Přitom právě tyto technologie mohou seniorům značně usnadnit život. Mobilní telefon jim může zachránit život, když budou v nesnázích, na počítači s připojením na internet si pak vyhledají všechny důležité a potřebné informace.

V jistém ohledu by se tyto technologie daly označit i za moderní trávení volného času seniorů a jejich komunikace s rodinou a přáteli, kdy během pár kliknutí mohou sdílet své zážitky, fotografie, a další nejrůznější věci, ať už prostřednictvím emailů, sociálních sítí atd.

Podle Štěpánkové, Höschla a Vidovicové (2014) bude v České republice podíl seniorů v populaci v roce 2050 dvojnásobný oproti roku 2000. Česká republika tak bude patřit k zemím s nejrychleji stárnoucí populací. To je mimo jiné způsobeno stále se zvyšující úrovní lékařské péče, zdravějším způsobem života, poklesem počtu narozených dětí atd.

Mým cílem v této práci je tedy zjistit, jaký mají dnešní senioři vztah k digitálním technologiím. Jestli je vlastní a jestli je umí ovládat. Jaké činnosti na nich nejčastěji provozují, kolik času jim věnují. Zda se v této oblasti chtějí vzdělávat, snad dokonce či se již vzdělávají. V této práci mi půjde o kvalitativní sondu do života vybraného vzorku seniorů a o zjištění jejich motivů při práci s digitálními technologiemi.

K tomuto tématu mě inspirovala moje babička, která nikdy nevlastnila počítač, nikdy neměla doma připojení k internetu, ale pod vlivem doby se všechny tyto aspekty rozhodla změnit. Během několika málo měsíců se svépomocí naučila ovládat chytrý telefon a počítač. Dnes by již nikdo neřekl, že tyto technologie v minulosti nepoužívala.

V práci postupně zmíním všeobecné teorie o stáří, o procesu stárnutí z hlediska biologického a psychického. Zmíněn bude také stav populace v seniorském věku jak u nás, tak i v zahraničních zemích.

Dále definuji digitální technologie jako je počítač, mobilní telefon, fotoaparát, a s těmito technologiemi související připojení k internetu a jeho možnosti.

V předposlední třetí kapitole, pak nastíním vztah seniorů a těchto technologií, jak už z pohledu teoretického, tak i podle šetření Českého statistického úřadu seniorů na Jižní Moravě.

Hlavním cílem práce je tedy zjistit, jakým způsobem využívají senioři digitální technologie ve svém životě.

1. Seniori

Charakterizovat, lépe řečeno jednoznačně označit toho, kdo je senior je jednoduché pouze zdánlivě. V české společnosti se běžně užívají pojmy jako „důchodce“, „senior“, ale také familiární termíny jako „babička“ a „dědeček“ (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012). Sak a Kolesárová (2012) tvrdí, že: „Senior je člověk v završující životní fázi se specifickým postavením ve společnosti“ (Sak & Kolesárová, 2012, str. 25). Říčan (2006), který sice nehovoří primárně o pojmu senior, ale o pojmu „senium“ (stáří) tvrdí, že právě pojem senium vystupuje v nejmenší pejorativní konotaci k dané cílové skupině, na rozdíl od pojmu geront.

1.1. Stáří a stárnutí

Pro současné vyspělé země je typické, že jeho obyvatelstvo výrazně stárne. Toto demografické stárnutí mimo jiné také znamená, že se snižují počty osob na trhu práce, že se zvyšuje průměrný věk osob, které jsou ekonomicky aktivní a že se celkově zvyšuje podíl osob, které jsou ekonomicky neaktivní z důvodu pobírání starobního nebo invalidního důchodu (Poot, 2007).

Všeobecně všichni autoři hovoří o stáří jako o poslední, završující fázi života každého člověka. S touto tezí souhlasí i autoři Čeledová, Kavlach, Čevela (2016), kteří ve své knize píší, že: „Stáří je obecné označení pozdních fází ontogeneze. Jde o poslední vývojovou etapu, která uzavírá, završuje život osobnostně, duševně, spirituálně i tělesně. Povaha stáří je tedy dvojnásobně dvojaká: zrání se prolíná s involucí, s ubýváním sil a aspekty biologické se prolínají se sociálními“ (Čeledová, Kalvach & Čevela, 2016, str. 11).

Stáří tedy můžeme chápat jako něco, co vytváří společnost, která určuje i to, kdo bude za starého považován. Tuto myšlenku najdeme i u Saka a Kolesárové (2012), kteří tvrdí, že identita seniora je společenský produkt, který je opakovaně redefinován vývojem společnosti a jejími proměnami. Stáří se pak jeví jako sociální konstrukt, přičemž přiznání statusu stáří může mít sice povahu neutrální, ale většinou má buď povahu pozitivního zvýhodnění (moudrý člověk s vysokým postavením, úcta k věku) nebo diskriminační vyloučení (důchodcovství, pokles životní úrovně atd.).

Jako jediným objektivním faktorem, při posuzování toho, kdo je senior, se stal kalendářní věk jedince. Kalendářní věk je relativně jednoduše statisticky zachytitelný (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012). Není lepší měřítko, než je věk jedince.

Žádné jiné kritérium by se nedalo tak plošně a univerzálně používat na celou populaci, tak, aby to bylo spravedlivé. Avšak nebereme-li v potaz lidi, kteří jsou v invalidním důchodě, nebo jsou jinak znevýhodnění. Nejobvyklejší věkovou hranicí je věk 60-65 let (Ondrušová, 2011). Podle české populace se člověk stává seniorem mezi 60. a 70. rokem věku v závislosti na svých individuálních charakteristikách (Sak & Kalesárová, 2012). Věk je pouze hranicí, kdy člověk spadá do určité kategorie. To, kdy se člověk považuje za starého, se u každého liší. Někdo si již v 50 letech připadá stár, ale naopak někteří 70+ si stále připadají mladí, nechtějí opustit práci a nepřipouští si, že patří mezi seniory.

„Věk představuje spíše formálně, úředně, časovou tvář identity seniora. Přesto má tento znak velký význam, protože představuje lehce identifikovatelnou stránku identity seniora. Zdravotní stav, kondici, stav mysli, životní styl a sociální pole nemůžeme zjistit v jednom okamžiku, zatímco věk identifikují dvě číslice“ (Sak & Kolesárová, 2012, str. 25).

Stanovení této věkové hranice s sebou přináší jisté budoucí komplikace, protože s prodlužující se délkou života bude nezbytné věkovou hranici revidovat, i když ne neustále (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012). Tento děj vidíme i v dnešní době, kdy se opakovaně posouvá věk, kdy odchází lidé do starobního důchodu. Neustále se také mění podmínky, tohoto odchodu. Dříve se ženám uznával počet narozených dětí, ale v dnešní době tomu tak již není. Také se jako počet odpracovaných let nezahrnuje školní docházka. Tento posun věku odchodu do důchodu by se měl co nejdříve zastavit. Je sice pravdou, že společnost stárne, nicméně každý člověk má právo na klidné stáří.

Stáří je přirozenou etapou lidského života (Ondrušová, 2011). Přestože nikdo z nás nechce zestárnout a této životní fáze se obáváme, z různých empirických výzkumů vyplývá, že lidé, kteří dosáhli seniorského věku, se cítí významně sebevědoměji než lidé mladší. Seniori dnes již chápou stáří jako etapu svého života, která neslouží jen k pouhému dožití (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012).

Jako mnoho dalších autorů, i Mühlpachr (2005) považuje stáří za jakousi fázi pozdního vývoje člověka, která patří k jeho průběhu. Stáří je obecným označením pozdní fáze ontogeneze, přirozeného průběhu života a důsledkem a projevem geneticky podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory a je spojeno s řadou významných sociálních změn.

V důsledku demografického stárnutí se výrazně mění struktura společnosti. Na celém světě, a ve vyspělých státech obzvláště, přibývá starých lidí. Také v České republice narůstá počet seniorů a pokračování této tendence lze očekávat i v budoucnosti (Ondrušová, 2011). Narůstajícího počtu seniorů si můžeme povšimnout již běžně na ulicích, kde mladé lidi a děti,

postupně střídají skupinky seniorů. Stejný fenomén vidíme i v čekárnách lékařů, kde je čím dál více starších občanů.

1.1.1 Změny ve stáří

„Člověk je jednota biologického, psychického a sociálního a vyvíjí se a proměňuje se ve všech těchto složkách“ (Sak & Kolesárová, 2012, str.136). Stárnutí a stáří se zákonitě dotýká všech tří složek, které se vzájemně ovlivňují. Základní, určující dimenzí fenoménu stáří, je proměna biologického systému člověka. Po překročení vrcholného stavu, kdy všechny tělesné orgány fungují optimálně a tělesné funkce jsou nejlépe naplňovány, dochází k postupnému zhoršování fyzického stavu člověka a nárůstu chorob, které jsou výrazem neschopnosti systému optimalizovat či alespoň udržovat funkční jednotlivé prvky v rovnováze a vyrovnat se s vnějšími negativními stimuly (Sak & Kolesárová, 2012). Téměř každý senior trpí nějakým chronickým onemocněním, užívá předepsané léky, je odkázán na určitou zdravotní pomoc. „Zdraví je charakterizováno funkční zdatností, subjektivní spokojeností, absencí utrpení, bolesti a dalších chorobných projevů, nadějí na dožití bez chorobných limitací“ (Čeledová, Kalvach & Čevela, 2016, str.49). Zhoršování zdravotního stavu neprobíhá rovnoměrně. Funkční stav organismu a celkový dojem z každého člověka je významně ovlivněn zdravotním stavem (Mühlpachr, 2004). Je důležité pozorovat změny zdravotního stavu člověka, identifikovat je a zaměřit se nejen na zvládnutí jejich důsledků, ale především na jejich oddálení. Biologické stáří je hypotetické označení konkrétní míry involučních změn.

Zdařilé rozlišení seniorů podle jejich zdravotního stavu najdeme u autorů Čeledové, Kalvacha a Čevely (2016), kteří píšou: „Z hlediska zdravotního a funkčního stavu i jimi podmíněných potřeb a podpůrných služeb je nutné alespoň skupinově rozlišovat seniory: elitní (mimořádná výkonnost, nadprůměrné výkony), zdatné (fit, zachovávají obvyklou zdatnost fyzicky aktivního dospělého člověka), nezávislé (zvládnutí denních aktivit v měkkých bezbariérových podmínkách), křehké (vykazující nízký potenciál zdraví, nízká zdatnost, odolnost a zvláště adaptabilita), závislé (vyžadující často trvalou nebo průběžnou podporu z důvodu vážného postižení mobility, stability či orientace), zcela závislé (trvale upoutaní na lůžko) a umírající (vyžadující ucelenou paliativní péči)“ (Čeledová, Kalvach & Čevela, 2016, str. 48-49).

Jednotlivé změny ve stáří můžeme tedy rozdělit do tří základních oblastí: fyzické, psychické a socioekonomické. Fyzické změny – tyto involuční změny budí obavu ze stáří z pohledu mladších generací. Obvykle s sebou přinášejí polymorbiditu (nemocnost či

chorobnost). Objevují se také problémy kardiovaskulárního systému, kloubů, páteře atd. (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012).

Pro kvalitu života starého člověka, není rozhodující samotná přítomnost nějaké nemoci, ale stupeň funkčního postižení, které choroby způsobují (Ondrušová, 2011). Je mnoho chorob, které jsou mezi seniory rozšířené, ale záleží hlavně na tom, jak moc člověka ovlivňují. Záleží pak na míře samostatnosti a toho, jak je člověk odkázán na pomoc druhých. Do kategorie kvality života můžeme také zařadit změny vizuální, tedy vráscitou kůži, šedivé vlasy atd. (Mühlpachr, 2004). Pokud jde o psychické změny, typickým projevem v procesu stárnutí je úbytek mozkové tkáně. Úbytek se odhaduje zpravidla v intervalu 10-15 % hmotnosti mozku (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012). Tento úbytek mozkové tkáně má za následek celkové zpomalení seniora, který pak potřebuje na vykonání běžných úkonů více času. Senioři déle zpracovávají informace a prodlužuje se tak jejich reakční doba. To má mnohdy za následek dobrovolnou sociální izolaci, protože se již necítí ve společnosti dobře.

Podobné tvrzení najdeme i u Mühlpachra (2004), který říká: „Duševní činnost starých lidí je zpomalena, geront je ke své činnosti méně motivován a je na ní méně zainteresován, je zvýšeně opatrný, Obecně uznávaným rysem stáří je špatné snášení změny. Čím je člověk starší, tím větším traumatem je pro něj stěhování či jiná větší životní změna“ (Mühlpachr, 2004, str. 25).

Stárnutí negativně ovlivňuje také většinu paměťových funkcí. Senioři mají s pamětí dva základní problémy, a to problém myšlenku udržet a problém myšlenku opustit (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012). Ve stáří se pak přidává také demence, deprese, delirium, poruchy chování, poruchy adaptace (Ondrušová, 2011). „V seniorském věku nejsou výjimkou deprese vzniklé z těžkých ztrát – smrt manželky, přechod do domova pro seniory, imobilita apod. V extrémním případě mohou tyto deprese vést až k sebevraždě“ (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012, str. 22). Smrt partnera je určitě něco, co seniora těžce zasáhne. Mnohdy s tímto člověkem strávili celý život a najednou o něj přijdou. Problémem pak je i čas, který nemají najednou jak vyplnit.

Třetí kategorií změn je oblast socioekonomická, tedy sociální a ekonomické změny v životě seniora. V této oblasti se zpravidla musí vyrovnat senior se dvěma základními milníky, jež jsou odchod do starobního důchodu a omezení finančních prostředků (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012). S odchodem do důchodu se omezuje kontakt s bývalými spolupracovníky. Senior má tak spoustu volného času, který se musí naučit využívat. Z pohledu financí se pak stává jediným příjmem seniora starobní důchod, který mu ne vždy plně vystačí. „Současnou generaci seniorů lze ohodnotit jako generaci, jejíž situace ve

stáří je historicky nejlepší. Má se lépe, než se měly předchozí generace, a lépe, než se budou mít následující generace“ (Sak & Kolesárová, 2012, str. 141).

1.2. Kvalita života a volný čas seniora

Seniorský věk se prodlužováním délky života stává významnou fází lidského bytí. „Každá životní fáze má svou podobu životního stylu odpovídající sociální pozici, potřebám a zájmům člověka v dané fázi“ (Sak & Kolesárová, 2012, str. 98). Ukončení aktivity a odchod do důchodu jedním formálním aktem v jednom okamžiku zasáhne do neformálních sociálních jevů a procesů. Sociální pole seniora se pak náhle promění. Tato proměna může seniorovi přinést ulehčení, ale také sociální frustraci, pocit izolovanosti, marginalizace a zbytečnosti.

Téma stárnutí populace a kvality života ve stáří se týká nás všech. Vláda ČR si ve svém Usnesení z 9. 1. 2008 č. 8 o „Národním programu přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012“ (kvalita života ve stáří) stanovila za jednu z priorit věnovat zvýšenou pozornost právě kvalitě života starých lidí“ (Ondrušová, 2011). Podle Vohralíkové a Rabušice (2004) tvoří kvalitu života starých lidí celá řada aspektů: materiální zabezpečení, rodinná situace, zdravotní stav, příležitosti k rozvíjení sociálních kontaktů, možnost realizace koníčků ale i dostupnost zdravotních a sociálních služeb. V životě seniorů hraje velkou roli to, zda jsou se svým životem a jeho náplní spokojeni. Zda si tento život užívají, nebo ho jen přežívají. Je tedy zřejmé, že předpoklady kvalitního života ve stáří jsou dány celou řadou vnějších, ale i vnitřních faktorů.

Dragomirecká (2007) uvádí, že na podnět Světové zdravotnické organizace zahájila na počátku 90. let svou činnost mezinárodní pracovní skupina WHOQOL (World Health Organization Quality of Life Group) a vytvořila dotazníky na měření kvality života. Tato skupina, složená ze zástupců 15 výzkumných center z celého světa, vyvinula nejprve instrument, který se dělí na 6 oblastí, dále členěných na 24 podoblastí. Dotazník obsahuje celkem 100 položek a označuje se užívanou zkratkou WHOQOL-100.

Křivohlavý (2007) uvádí, že smysluplnost života má úzký vztah k problematice psychologie zdraví. Otázky po životním smyslu hrají klíčovou roli v průběhu celého lidského života při tvorbě a udržování vlastní identity. Kvalita života je kategorie velmi subjektivní a individuální – představuje různé věci pro různé lidi a v různém čase. Je pochopitelné, že individuální tempo stárnutí vede i k větší diferenciaci kvality života v postproduktivním věku (Mühlpachr, 2004).

Existencialita individuálního života může být ve stáří kriticky zasažena mnoha okolnostmi, k nimž patří: sociální vyloučenost, osamělost jako extrémní omezení kontaktů,

ztráta soběstačnosti, ztráta autonomie, extrémní chudoba, ztráta sebeúcty, omrzelost k opakujícím se událostem, rezignace a ztráta chuti k životu. Proti těmto rizikům je třeba vytvářet vhodné podmínky pro participaci, sociální inkluzi, důstojnou zabezpečení, sounáležitost a soběstačnost. Dílčím řešením je též sousedská výpomoc a spolupráce, formalizované působení v ústavech nebo působení v komunitě (Čeledová, Kalvach & Čevela, 2016).

Na jedné straně je s odchodem do důchodu spojená podstatná změna, co se týče denního programu i společenského statusu. Senioři mají poněkud odlišné hodnoty a priority, než mladí lidé. Končí svou pracovní aktivitu, jsou vnímavější k hodnotám zdraví, sociálních vazeb a smysluplného využití času. Více než kdy jindy přemýšlejí o smyslu jejich života (Rabušic, 1997).

„Volný čas seniorů je takový čas, kdy jsou provozovány zájmové aktivity na základě fyzických, psychických, sociálních a zájmových aspektů jednotlivých osob, které jsou vykonávány mimo čas věnovaný péči o vlastní osobu, domácnost, rodinu a uspokojování základních potřeb jedince v seniorském věku. Jedná se o takové aktivity, které přinášejí radost, zábavu, spokojenost, potěšení a uspokojení (Janiš ml., 2011).

V případě faktorů, které se podílejí na výběru volnočasových aktivit, jsou dominantní především zdraví a finance (v českém prostředí) (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012).

Životní styl seniora obsahuje prvky, které jsou součástí víceméně všech seniorů, a prvky, jež patří pouze k některým skupinám či jedincům. Sledování televize je pevnou a stěžejní součástí životního stylu současné generace seniorů (Sak & Kolesárová, 2012). Tato činnost patří k nejvýznamnějším aktivitám, kterými se současná generace seniorů odlišuje od těch předchozích. Oproti ostatní populaci senioři věnují televizi dvakrát více času. Okrajově se však mezi seniory vyskytují jedinci či skupinky, které omezují sledování televize a vracejí se zpět k poslechu rozhlasu. „Zatímco televize je technologií této generace, počítač a internet přišly již za vrcholem jejich života ve smyslu si osvojování inovací“ (Sak & Kolesárová, 2012, str. 104). Mnoho současných seniorů se s digitálními technologiemi setkalo již v průběhu svých zaměstnání. Samozřejmě mluvíme o prvních počítačích a funkcích internetu, které se s dnešní dobou nedají srovnat. Jisté základy dostali senioři již v průběhu života. To, zda se k němu ve stáří vrátí dobrovolně, je už na volbě každého jednoho člověka.

Pro efektivní využití potenciálu rostoucího počtu starších občanů je třeba se zaměřit na dvě základní oblasti – na zdraví a celoživotní učení. Starší občané však mohou být aktivní pouze za předpokladu zajištění odpovídajícího kvalitního prostředí. Aktivní účast seniorů na

životě společnosti má mnoho předností nejen pro seniory samotné, ale i pro celou společnost. Senioři nabízejí velký potenciál svých celoživotních zkušeností a znalostí, jejich aktivní účast je úzce spojena s dobrým zdravím i vyšší spokojeností, což se odráží i na výdajích za zdravotní péči (Čeledová, Kalvach & Čevela, 2016). Zdraví, integrace a participace jsou úzce propojeny. Zdraví je zásadním předpokladem pro aktivní začlenění na trh práce, do společenských a dobrovolnických aktivit. Tyto činnosti pak mají dopad na zdravotní stav seniorů.

V souvislosti se zdravým životním stylem a s kvalitou života starší generace je potřebná podpora a rozvíjení opatření, programů a postupů, které by prostřednictvím podpory zdravého životního stylu a zdravého stárnutí vedly ke zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva, omezovaly růst počtu závislých seniorů a podporovaly jejich aktivní život.

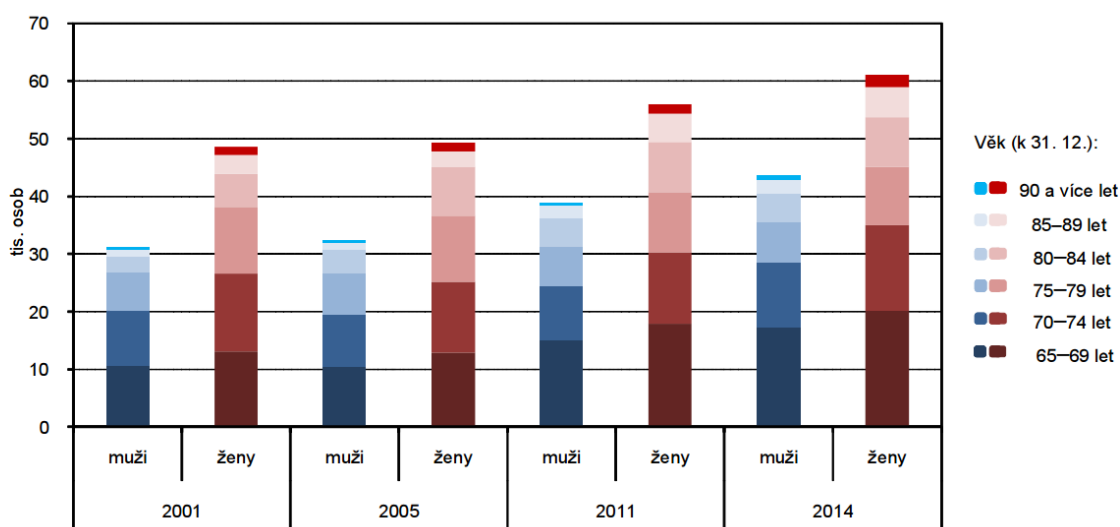
1.3. Senioři v České republice

Složení obyvatelstva je výsledkem dlouhodobých reprodukčních procesů a společenských podmínek. Demografický vývoj je charakterizován stárnutím populace, ale probíhá odlišně v zemích hospodářsky vyspělých a rozvojových (Ondrušová, 2011).

S odlišným vývojem souhlasí i Mühlpachr (2004), který tvrdí, že: „Jedním z globálních problémů lidstva je populační růst. V roce 1850 žila na Zemi asi 1 miliarda obyvatel, v roce 1930 to byly 2 miliardy a v současnosti je to 5,7 miliardy obyvatel. Prognóza pro rok 2025 hovoří o více než 8 miliardách“ (Mühlpachr, 2004, str. 30).

Tento vývoj je regionálně velmi nerovnoměrný, prudký přírůstek se očekává především v rozvojových zemích. V hospodářsky vyspělých státech bude populace stagnovat či klesat. Čeledová, Kalvach a Čevela (2016) definují demografii jako vědu, která se zabývá reprodukcí lidských populací, studuje podmínky, které ji ovlivňují, a hledá zákonitosti, kterými se proces demografické reprodukce řídí. Základními procesy demografie jsou pak porodnost, úmrtnost, a mezi dalšími například migrace.

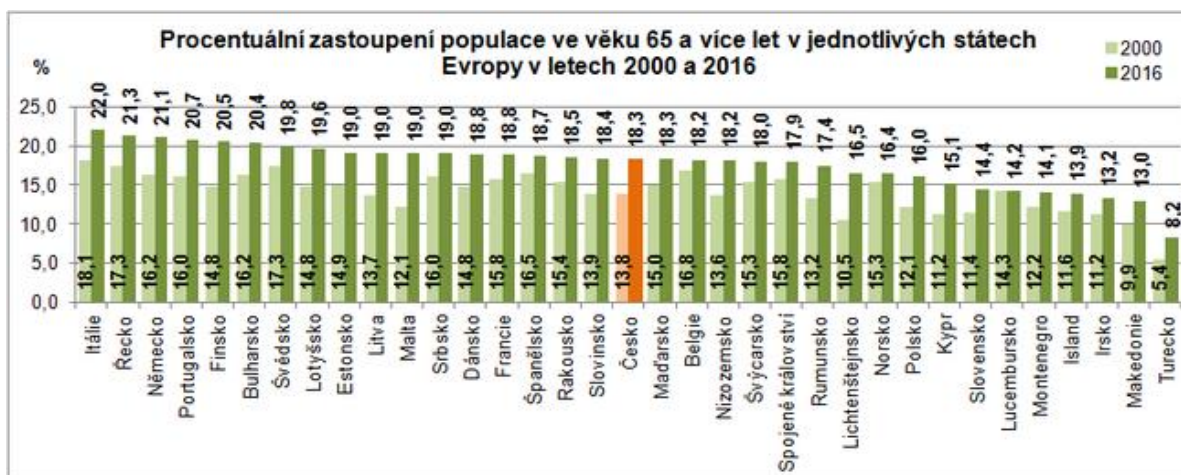
Graf 1: Obyvatelstvo ve věku 65 a více let podle věku a pohlaví v letech 2001 až 2014

Zdroj: Český statistický úřad

Graf 1 potvrzuje, že stále více roste počet seniorů. Během deseti let se tak zvýšil počet mužů v důchodovém věku o více než 10 tisíc osob a u žen ještě o něco více. Také z tohoto grafu vyplývá, že je v České republice více žen v důchodovém věku než mužů. A to téměř o 15 tisíc. Také se rok od roku zvyšuje podíl osob ve vyšších věkových kategoriích.

Graf 2: Zastoupení populace 65+ ve státech Evropy,

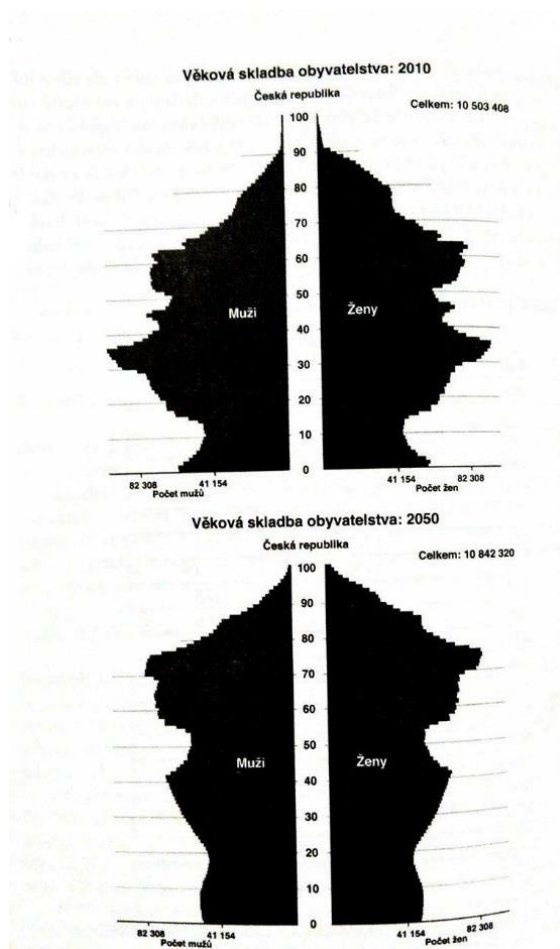
Zdroj: Český statistický úřad

Graf 2 potvrzuje tvrzení Ondrušové (2011). Je patrné, že vyspělá Itálie má větší poměr seniorů než rozvojové Turecko. Česká republika je pak v polovině tabulky.

„Stárnutí populace je výrazným fenoménem současné české společnosti. Každý rok se ve společnosti zvyšuje podíl seniorů, klesá podíl dětí a mládeže a zvyšuje se průměrný věk“ (Sak & Kolesárová, 2012, str. 86). V tomto procesu stárnutí není česká společnost osamocená, s demografickým stárnutím populace se potýká většina vyspělých zemí. Stárnutí populace je dlouhodobě spojeno především s poklesem měr porodnosti a úmrtnosti, se snižováním kojenecké úmrtnosti a s prodlužováním naděje na dožití (odhad průměrného počtu let, kterého se může daná osoba dožít).

Základní demografické charakteristiky české populace tedy představují klesající porodnost, snižující se úmrtnost, prodlužování střední délky života a pro muže i pro ženy zvyšování absolutního i relativního počtu seniorů v populaci (Topinková, 2005). Toto tvrzení, ač je více než deset let staré, je pravdivé i v dnešním světě. Děti se rodí čím dál méně, čím dál více seniorů se dožívá vyššího věku, a méně lidí umírá v mladém věku. To automaticky vede k nárůstu počtu seniorů v populaci.

Graf 3: Věková struktura obyvatelstva v ČR v roce 2010 a prognóza na rok 2050

Zdroj: Ondrušová, 2011

Na grafu je patrné, jak se pravděpodobně změní věkové složení obyvatel v České republice. V roce 2010 bylo nejvíce osob ve věku 30 – 40 let, kdežto podle prognózy bude v roce 2050 nejvíce osob ve věku 70 – 80 let. Úvahy o budoucích počtech seniorů jsou založeny pouze na odhadech a skutečný vývoj, především ve vzdálenějším časovém horizontu, může být odlišný.

Jak bylo popsáno výše, je stáří neodmyslitelnou součástí lidského života. Stav populace seniorů se bude i nadále podle prognóz zvyšovat. Tento stav je důsledkem zlepšující se lékařské péče a s tím spojené nižší úmrtnosti, ale také snižující se počty narozených dětí. Tento fakt se netýká pouze České republiky, ale vidíme ho na celém světě. Rychleji stárnou populace v ekonomicky vyspělejších zemích než v zemích rozvojových.

2. Digitální technologie

Technologie je nutné chápat jako produkty určité společnosti a kultury. Nelze hovořit o dopadech technologií na člověka, ale vždy je nutné promýšlet jejich existenci a využití v souvislosti s činností člověka.

Digitální technologie je nutné jako něco co, spoluvytváří současnou společnost a život všech lidí. Technologie nejsou neutrální, protože ve vzdělávání již byly příčinou řady změn a umožnily aktivity, které by bez technologií nebyly možné (Neumajer, Rohlíková & Zounek, 2015).

Technologické, ale i společenské a kulturní proměny v posledních dekadách vedly k úvahám o tom, jakými kompetencemi by měl disponovat člověk dvacátého prvního století – tzv. 21st Century skills. Mezi tyto dovednosti patří: komunikace (za využití digitálních technologií – nástrojů či služeb), kreativita a inovace, spolupráce, kritické myšlení a řešení problémů, technologická kompetence (Neumajer, Rohlíková & Zounek, 2015).

Obrázek 1: 21st Century skills

Zdroj: Neumajer, Rohlíková, Zounek, 2015

S tématem dovedností pro 21. století je často spojována problematika tzv. nových gramotností. V souvislosti s využíváním digitálních technologií existuje celá řada konceptů, které vymezují různé druhy gramotností. Ala-Mutka (2011) rozlišila následující druhy gramotnosti: ICT gramotnost (technické znalosti a dovednosti či ovládnání počítačů a počítačových programů), Internetová gramotnost (znalosti, dovednosti a schopnosti umožňující smysluplně využívat internet s tím související prostředí digitálních sítí), Informační gramotnost

(nalezení a zpracování informací), Mediální gramotnost (dovednost interpretovat, využívat a vytvářet mediální sdělení).

Ala-Mutka (2011) definuje digitální gramotnost jako znalost, postoj a schopnost jedince náležitě využívat digitální nástroje a vybavení k tomu, aby byl schopen identifikovat, získat, organizovat, integrovat, hodnotit, analyzovat a syntetizovat digitální zdroje, konstruovat nové znalosti, využívat životních situací, v nichž bude schopen konstruktivní sociální aktivity a bude rovněž schopen reflektovat tyto procesy. S tímto tvrzením souhlasí i teorie Neumajera, Rohlíkové a Zounka (2015), kteří říkají, že digitálně gramotní lidé mají být schopni jakýchkoliv aktivit s digitálními technologiemi, které musí řešit v rámci různých životních situací, ať už máme na mysli práci, učení, volný čas, nebo i další aspekty každodenního života. Dnes by již každý člověk, ať už mladý nebo starý, měl umět zapnout počítač, mobilní telefon, využívat možností internetu, mobilních aplikací, a vlastně všeho, co dnešní moderní digitální technologie nabízejí.

Tabulka1: Druhy ICT gramotnosti

	P21	ATC21S	
Critical attitude	Learning and innovation skills 1. Critical thinking and problem solving; 2. Creativity and innovation; 3. Communication and collaboration	Ways of thinking 1. Creativity and innovation; 2. Critical thinking, problem solving, decision making; 3. Leadership to learn, metacognition	Learning and problem-solving
Creative attitude		Ways of working 1. Communication; 2. Collaboration (teamwork)	Communication and collaboration
Flexibility and adaptability	Information, media and technology skills 1. Information literacy; 2. Media literacy; 3. Technology literacy	Tools for working 1. Information literacy; 2. ICT literacy	Digital tool and media usage
Cultural awareness		Living in the world 1. Citizenship – local and global; 2. Life and career; 3. Personal and social responsibility (including cultural awareness and competence)	Civic participation
Initiative and autonomy	Life and career skills 1. Flexibility and adaptability; 2. Initiative and self-direction; 3. Social and cross-cultural skills; 4. Productivity and accountability; 5. Leadership and responsibility		Benefiting from digital media in all life aspects
Productivity and responsibility			

Zdroj: Ala-Mutka, 2011

2.1. Internet

Na základě studia literatury jsem dospěla k závěru, že je internet nejdůležitějším faktorem ve vztahu seniorů k digitálním technologiím. Digitální zařízení, která budou zmíněná

nadále, tedy počítač, notebook atd. by bez připojení k internetu nebyla pro seniory nijak zvláště lákavá, protože by jim nenabízela tolik možností, jako právě internet.

Historie internetu je dlouhá, sahá až k roku 1957. V tomto roce vypustil tehdejší Sovětský svaz do vesmíru první umělou družici Země – Sputnik. Důležitým mezníkem v rozvoji internetu je vznik World Wide Web – celosvětové pavučiny stránek, která obsahuje snad všechny informace, které člověk potřebuje (Kras, 1998).

Internet sám o sobě je pouze jedním z řešení vzájemného spojení a možností komunikace vzdálených míst. Obrovskou popularitu a potřebnou „duši“ mu teprve vdechly tzv. internetové služby. Z pohledu běžného počítačového uživatele 21. století můžeme používané služby rozdělit na cca následující 4 oblasti: e-mail, tedy elektronická pošta, dále FTP což je služba specializovaná na přenos souborů, WWW neboli World Wide Web v překladu webové stránky, které jsou základem internetu, online komunikace – VOIP - Voice over internet protocol, tedy možnost realizace telefonátů přes internet, chat čili instant messaging, tedy komunikace textem a obrazem a čtvrtá služba Telnet - TELEcommunication NETwork, což je protokol, který je využíván k připojování ke vzdáleným stanicím a síťovým uzlům a především ke vzdálené administraci různých systémů) (Pokorný, 2009).

Kras (1998) těchto služeb definuje 8, ale jsou zde zahrnuty i služby, které jsou poskytovány pro mobilní zařízení a služby moderní, rozšiřující základní čtveřici. Patří sem elektronická pošta, databanka informací, noviny, elektronické obchodování, banky, diskuzní skupiny, rozhlasové a televizní vysílání a WAP (internet pro uživatele mobilních telefonů).

Email

E-mail (zkráceně jenom mail) je anglický výraz pro elektronickou poštu, který se používá i u nás. Jde o posílání dopisů přes Internet. Díky výhodám, které elektronická pošta přináší, se s ní můžeme setkat i ve vnitropodnikových sítích, kde za její pomoci zaměstnanci komunikují a vyměňují si dokumenty a informace. Rozšíření elektronické pošty prospívá také to, že svou vlastní e-mailovou schránku může mít každý uživatel Internetu. Mezi hlavní výhody emailu patří její rychlost. Několikastránkový dopis, fotografie, nebo jakákoli jiná příloha, přijde na druhý konec světa během několika vteřin a minut. Tato služba je vlastně zdarma, neboť k ní stačí mít pouze připojení k internetu a zařízení, přes které se ke svému účtu uživatel přihlásí. Velkou nevýhodou je pak ale velké množství virů a spamů, které se šíří jak z fiktivních adres, tak i z adres uživatelů, kteří byli nějakým virem napadeni.

Skype

„Program Skype slouží ke sdílení společných aktivit s lidmi v době, kdy zrovna nejste spolu. Skype nabízí rychlé zprávy, hlasové hovory a videohovory, kterými usnadňuje sdílení životních zážitků s lidmi, bez ohledu na to, kde se nacházejí“ (Skype, cit. 13.4.2017) Tato služba je zdarma, jelikož k ní stačí mít pouze připojení k internetu a zařízení přes které se uživatel přihlásí.

Facebook

Facebook je rozsáhlý společenský webový systém sloužící hlavně k tvorbě sociálních sítí, komunikaci mezi uživateli, sdílení multimediálních dat, udržování vztahů a zábavě. Je jednou z největších společenských sítí na světě. Tato sociální síť je plně přeložena do osmdesáti čtyř jazyků.

Internet banking

Internetové bankovníctví, takzvaný internet banking, je služba přímého bankovníctví, kterou nabízí banky i některé družstevní záložny. Díky internetovému bankovníctví můžete spravovat své finance – posílat platby, měnit týdenní limity pro výběr kartou – 24 hodin, sedm dní v týdnu. Při využívání internetového bankovníctví se vyplatí dodržovat základní bezpečnostní pravidla, především vstupovat do internet bankingu z dobře zabezpečeného počítače s antivirovým programem a pravidelně si měnit heslo (Peníze, cit. 13. 4. 2017)

E-shop

E-shop, tedy elektronický obchod, je speciální webová aplikace sloužící ke zprostředkování obchodních transakcí na internetu, většinou v oblasti obchodník → klient. Základem e-shopu je běžný katalog výrobků, jež jsou obvykle řazeny do kategorií. E-shop se tedy skládá z detailů jednotlivých výrobků a přehledů výrobků v daných kategoriích. Součástí navigace e-shopu bývají také různá vyhledávání, buď na principu fulltextu nebo na základě třídění podle vlastností produktů. Výjimkou nejsou ani různé články, např. recenze nabízených produktů.

Jakmile si uživatel e-shopu vybere svůj produkt, dochází k nákupnímu procesu. Jeho prvním krokem je přidání produktu do tzv. košíku, speciální stránky, kde se shromažďují vybrané produkty. Poté je třeba produkty umístěné v košíku objednat, buď tzv. povinnou registrací nebo pomocí pouhého vyplnění kontaktních údajů. Poté už jen zákazník závazně

objedná vybrané zboží. To mu posléze přijde buď domů, nebo si ho vyzvedne na vybraném místě.

E-Health

E-health nebo také eHealth znamená elektronické zdravotnictví. Je to označení pro elektronizaci celého zdravotnického systému. Podporuje léčbu, diagnostiku, zdravotnickou správu, a to vše za využití komunikačních a informačních technologií.

Jedním z největších prospěchů má toto e-zdravotnictví přinést v lepším přístupu k péči, její lepší kvalitě a samozřejmě efektivitě. Základem je sdílení informací mezi poskytovateli zdravotní péče a pacienty. Dále také mezi jednotlivými nemocnicemi, zdravotnickými informačními sítěmi a zdravotnickým personálem. Cílem je široké propojení všech účastníků zdravotnictví za pomoci moderních technologií.

Cílem Národního plánu rozvoje eHealth je vytvořit politicky přijatelné východisko pro vznik ucelené národní koncepce elektronického zdravotnictví. Plán vychází ze studie dosavadních podmínek v České republice, ale také z dostupných informací v EU a ve světě. Základními prioritami jsou přitom vysoká kvalita zdravotní péče, dostupnost zdravotní péče a dlouhodobá stabilita systému poskytování zdravotních služeb.

Klíčovými oblastmi jsou: národní politika, legislativa a standardy, elektronická zdravotní dokumentace, elektronická identifikace pacienta a zdravotnického pracovníka, zdravotnická informační síť, elektronické vzdělávání pro občany i zdravotníky. (Ezdrav, cit. 13. 4. 2017)

2.2. Osobní počítač, notebook, tablet, ...

Stolní počítač nebo notebook využívají senioři z digitálních technologií hned po mobilním telefonu nejčastěji. Právě počítač je zařízením, přes které se nejčastěji připojují k internetu. Z tohoto důvodu je důležité vymežit, co je to počítač, jaké existují druhy a co vše uživatelům nabízí.

Počítače se v průběhu let velice proměnily. Dříve to byly zařízení, které mnohdy zabírali celou místnost a sloužily jen na pár základních funkcí, dnešní počítače jsou téměř kapesní zařízení, které nabízejí desítky až stovky možností.

Zatímco stolní počítače, označované také jako desktopy, se prodávají stále méně, přenosné a skutečně osobní počítače nabývají různých nových podob a forem. Společné hlavní charakteristiky dnes moderních počítačů lze jednoduše popsat jako: kompaktnost a vysoká

kvalita, rychlý start a schopnost být v pohotovosti neustále při ruce, téměř permanentní připojení k bezdrátové síti, častá výměna dat v pozadí (tzv. synchronizace), využívání cloudových služeb, zvětšující se množství senzorů, možnost spuštění aplikací, dotykové ovládání (Neumajer, Rohlíková & Zounek, 2015).

Jednou z příčin odklonu od tradičních stolních počítačů tkví v moderním ovládání dotykem. Dnes již na obsluhu mnoha zařízení nepotřebuje uživatel klávesnici, ani myš, k ovládání mu pak stačí jen dotyk ruky (respektive prstu), dotykové gesto či stylus (tyčinka uzpůsobená na ovládání digitálního zařízení), hlas (Neumajer, Rohlíková & Zounek, 2015).

Počítače nabízejí svým uživatelům mnoho funkcí. Mezi nejčastěji využívané patří přístup na internet prostřednictvím webových prohlížečů, s tím spojené připojení k sociálním sítím, vyhledávání informací, mimo jiné i hraní her, sledování filmů, psaní elektronické pošty, tvoření dokumentů, tabulek atd.

2.2.1. Typy moderních počítačů, laptopů

- Netbook – počítač menší než notebook, mobilnější zařízení s nižší spotřebou, hmotností a cenou, a naopak delší výdrž.
- Subnotebook – kategorie počítačů označovaná jako mininotebooky. Oproti netbookům, je jejich cena podstatně vyšší a jejich vybavení je kvalitnější. Zařízení bylo původně určeno pro manažery.
- Ultrabook – patří do kategorie moderních subnotebooků. Počítač s tímto označením musí splnit specifikace stanovené firmou Intel (známý výrobce počítačových procesorů), tj. max. 14palcový dotykový display, výdrž baterie alespoň 6 hodin, rychlý start a tloušťku do 23mm.
- Chrombook – je notebook s operačním systémem Chrome OS od společnosti Google.
- Tablet – mobilní počítač s integrovaným dotykovým displejem, kterým je také primárně ovládán. Typicky obsahují kameru, mikrofon a množství senzorů. K mnohým tabletům lze připojit i klávesnici. (Neumajer, Rohlíková & Zounek, 2015).

2.3. Mobilní telefon

Mobilní telefon je zařízení, které má již každý senior. Někteří vlastní zařízení určené přímo pro seniory, které má jen základní funkce. Mnozí již ale mají moderní dotykové zařízení, které využívají ve svém každodenním životě.

Mobilní telefony mají překvapivě dlouhou historii. Již v 70. letech 20. století se začaly objevovat první mobilní sítě. Musíme si ovšem představit historické modely přístrojů, jejichž hlavním problémem byla velikost a váha baterie. Mobilní telefony umožňují spojení nejen s mobilní sítí vybraného operátora, ale i s pevnou telefonní sítí (Pokorný, 2009).

Samozřejmostí mobilního telefonu musí být jednoduché spojení s ostatními zařízeními a následný přenos dat. Pro většinu telefonů platí, že jsou k dispozici bezdrátové technologie Bluetooth nebo Wi-Fi. Obě tyto technologie mají stejný cíl. Spojit bezdrátově několik zařízení. Jsou mezi nimi ale rozdíly. Bluetooth má dosah cca 10 metrů a používá se tak výhradně k propojení zařízení, která jsou v blízkosti. Wi-fi má dosah i přes 100 metrů, ovšem v závislosti na místních podmínkách, takže má přednost v zprostředkování připojení k internetu.

Mobilní telefon začíná v poslední době přebírat funkci elektronického osobního centra jednotlivce. Před několika lety se hudba přehrávala přes další hudební zařízení (MP3 přehrávače atd.) a dnes je již možný poslech hudby přímo přes mobilní telefon. To stejné platí pro fotoaparát a kameru. Všechny tyto funkce dnes zvládají i mobilní telefony na nejlevnější cenové úrovni. Nicméně čím dražší přístroj, tím kvalitnější fotografie atd. Mezi nejrozšířenější přístroje v České republice patří Samsung, Lenovo, LG, Nokia, Iphone od firmy Apple, atd.

Chytrý telefon neboli smartphone je mobilní počítač, který umožňuje funkci telefonování. Od tradičních telefonů se liší tím, že mají operační systém, který umožňuje stahování a provozování aplikací (Neumajer, Rohlíková & Zounek, 2015). Dnešní mobilní telefony jsou vybaveny barevným a mnohdy dotykovým displejem (před několika lety byly mobilní telefony pouze dvoubarevné s tlačítky), drtivá většina z nich má vestavěný fotoaparát, hudební přehrávač, internetový prohlížeč, spoustu aplikací, které fungují při připojení k síti (sociální sítě všech možných druhů – Facebook, Instagram, Badoo; různé komunikační aplikace – Messenger, Whats'app, Skype, Viber atd.) Mobilní telefon se tak stal nedílnou součástí našich životů, kterou si již nelze odmyslet.

V dnešní době již existují i chytré mobilní telefony pro seniory. Ty jsou vybaveny systémem Android, tak jako většina smartfonů, ovšem nabízejí jiné domácí prostředí tak, aby přímo vyhovovali potřebám seniorů. Umožňují jim tak chytré ovládání a další funkce (Tomczyk, 2015). Toto zařízení je moderní, nicméně seniorům spíše než systém telefonu, vadí absence tlačítek. Ovládání dotykové obrazovky vyžaduje jisté dovednosti. Senioři již mnohdy nemají v rukou takový cit, a zařízení se jim podstatně hůře ovládá.

2.4. Digitální fotoaparát

Fotografie jsou něco, na co právě senioři nedají dopustit. Každý z nich v životě vlastnil fotoaparát na kinofilm. V dnešní době je na trhu nespočet digitálních zařízení, ze kterých si mohou senioři vybírat.

Drtivá většina fotoaparátů, se kterými dnes přijdeme do styku, jsou přístroje digitální. Existují jak ve formě samostatných zařízení, tak i ve formě integrované (fotoaparáty mobilních telefonů atd.). Tyto přístroje pak ukládají pořízené snímky na vložené paměťové médium (paměťové karty), které umožňují ukládat velké množství snímků. V dřívější době se fotografovalo na klasický kinofilm, který uživateli dovolil pořídit 12, 24 nebo 36 snímků. Tím veškeré možnosti končily (Pokorný, 2009). V dnešní době uživateli stačí vytáhnout paměťovou kartu, vložit ji do počítače, a má nesčetné možnosti, co může s fotografiemi dělat. Dnes existuje již spousta programů, které umožňují úpravu digitálních fotografií (například Photoshop).

Mezi hlavní výhody digitálního fotoaparátu patří možnost okamžitého zhodnocení snímku, jeho případné smazání a provedení dalšího pokusu o lepší záběr. Klasický kinofilm toto neumožňuje, neboť zachycením snímku dojde k trvalému „zničení“ políčka, a tak pořízení stovek fotografií, za účelem nalezení té nejlepší, donutí uživatele sáhnout hlouběji do kapsy (Pokorný, 2009).

Dnešní fotoaparáty nabízejí nepřehledné množství nastavení (například úroveň blesku, zoom, makro, automatická závěrka, časosběrné snímky, panoramata atd.). Díky uložení na paměťové kartě a skrze kabelové připojení fotoaparátu k moderním televizím, si můžeme fotografie prohlížet v pohodlí domova na velké obrazovce. V minulosti by uživatel musel jít do studia, kde fotografie vyvolají a následně si je přinese v malém rozměru, bez možnosti úprav.

Mezi nejpoužívanější digitální technologie patří mobilní telefon, stolní počítače či notebooky, tablety, a ostatní zařízení, které umožňují uživatelům přístup k internetu. Ten je pak zdrojem informací, služeb, zábavy atd.

3. Senioři a digitální technologie

Stárnutí společnosti je v současné době celosvětovým důležitým faktorem, který ovlivňuje řadu společenských jevů. Problematika stárnutí společnosti se pochopitelně nevyhýbá ani České republice. V současné době je proces stárnutí společnosti významně ovlivněn existencí nových technologií, se kterými stárnoucí populace přichází do styku (Štěpánková, Höschl, Vidovicová & kol., 2014). Ve všech odvětvích lidské činnosti se zavádí počítače a automatická výroba. Od lidí se pak očekává, že celý proces budou ovládat pomocí digitálních zařízení. To ale vede k tomu, že je potřeba tyto stárnoucí zaměstnance učit novým technologiím.

Vzdělávání patří od 19. století k nejdůležitějším činnostem, které ve společnosti probíhají. Podle Šimoníka (2005), je vzdělávání chápáno jako celoživotní proces, který každého člověka provází od narození až do stáří. Vzdělanost a vzdělávání mění společnost, jedince i životní styl člověka. Vzdělanost byla také tradičně nástrojem sociální mobility, a to mezigenerační i uvnitř jedné životní dráhy. Vzdělání představuje rovněž významnou složku sociálního kapitálu člověka. Vzdělanost není synonymem inteligence, ale vzdělávání a dosažená vzdělanost pozitivně ovlivňuje rozvoj myšlenkových operací, tedy transformaci inteligenčního potenciálu k reálné inteligenci manifestované v intelektuálních výkonech (Sak & Kolesárová, 2012).

3.1. Senioři jako uživatelé digitálních technologií

„Svět informačních a komunikačních technologií život ve stáří postupně proměňuje, včetně vzdělávání, soběstačnosti, autonomie a sociálního začlenění. Zvykli jsme si spojovat informační a komunikační technologie s mladou generací, přitom však jejich potenciál je také v proměně společenské a profesní pozice seniorů. Pro seniory tyto technologie zůstávají primárním prostředkem k udržování kontaktů s rodinou, přáteli a kolegy. K tomuto účelu pak využívají nejčastěji mobilní telefon, email, dokonce již řada uživatelů spoléhá při komunikaci na sociální platformy. Přes ně pak sdílí fotky, videa, novinky, odkazy atd.“ (Čeledová, Kalvach & Čevela, 2016, str. 102).

Internet umožňuje mnohostrannou komunikaci, která je vedena nejen jako náhražka přímé osobní komunikace, ale dokonce tuto komunikaci i vytěšňuje. Internet a jeho prostřednictvím vedená komunikace překonává osamocení seniorů a umožňuje jejich sociální začlenění. Přesto starší generace (především lidé s nižším vzděláním) dosud trpí nízkou informační gramotností a současně nedostatkem schopností odolávat rizikům virtuálního světa.

Především problematika spamů a phishingu je tedy ohrožuje více než mladší generace (Pokorný, 2009).

Neustále ale existuje velká skupina uživatelů, kteří jen s velkými obtížemi zvládají pouhé jednotky funkcí na zařízení, která jsou z různých důvodů nuceni obsluhovat. Touto skupinou uživatelů jsou právě senioři. Je prokázáno výzkumem a řadou studií, že komunikace seniorů s moderní technikou má obecně nejrůznější limity, v jejich důsledku je pak řada seniorů vyloučena z používání této techniky. Dochází tak k jevu, který je v anglosaské literatuře nazýván „digital divide“ (digitální vyloučení). Jedná se o situaci v moderní společnosti, která by nemohla bez podpory počítačů v jakékoli podobě fungovat (Štěpánková, Höschl & Vidovicová, 2014).

Zatím tak zůstává aktuální potřeba kurzů počítačové gramotnosti pro seniory, aby se zvedlo povědomí o digitálních technologiích a o jejich možnostech využití.

Využívání informačních a komunikačních technologií (počítač, internet, mobilní telefon, mobilní telefon s internetem) není pouze výsadou mladší generace. Svědčí o tom výsledky výběrového šetření o využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a jejich využívání jednotlivci (VŠIT). Šetření VŠIT provádí Český statistický úřad každoročně vždy ve 2. čtvrtletí sledovaného roku formou osobní návštěvy u výběrového vzorku jednotlivců ve věku 16 a více let. V regionálním členění jsou výsledky publikovány v relativním vyjádření pouze jako tříleté průměry, např. údaj za rok 2014 je průměrem hodnot zjištěných v šetření ve 2. čtvrtletí roku 2013, 2014 a 2015. Pro interpretaci výsledků šetření je nutno upřesnit, že za uživatele osobního počítače (internetu) je považován jednotlivec, který použil osobní počítač (internet) alespoň jednou v posledních 3 měsících, a to kdekoli a z jakéhokoli důvodu (Český statistický úřad).

Potěšujícím zjištěním bylo, že osoby v seniorském věku počítač a internet používaly stále ve větší míře a klesal tak podíl těch, kteří tyto technické vymoženosti nikdy nepoužili. Ještě v roce 2010 použilo počítač v posledních 3 měsících 15 % seniorů, v roce 2014 se podíl zvýšil již na téměř 24 %. Obdobně mezi seniory vzrostl i podíl používajících internet – zvýšení z 13 % v roce 2010 na 25 % v roce 2014. Naopak podíl seniorů, kteří uvedli, že internet nikdy nepoužili, poklesl z 81 % v roce 2010 na 66 % v roce 2014. Obdobně poklesl i podíl seniorů, kteří nikdy nepoužili počítač, a to ze 78 % v roce 2010 na 64 % v roce 2014 (Český statistický úřad).

Před nepříliš dlouhou dobou bylo používání počítačů v zásadě na dobré vůli každého člověka, v poslední době se však stále více počítač stává prostředkem komunikace s nejrůznějšími službami jako je třeba elektronické bankovníctví nebo komunikace s úřady. Je

zřejmé, že takových způsobů komunikace bude neustále přibývat, tak bude hrozit, že vznikne skupina obyvatel, která bude od těchto služeb odříznuta (Štěpánková, Höschl & Vidovicová, 2014).

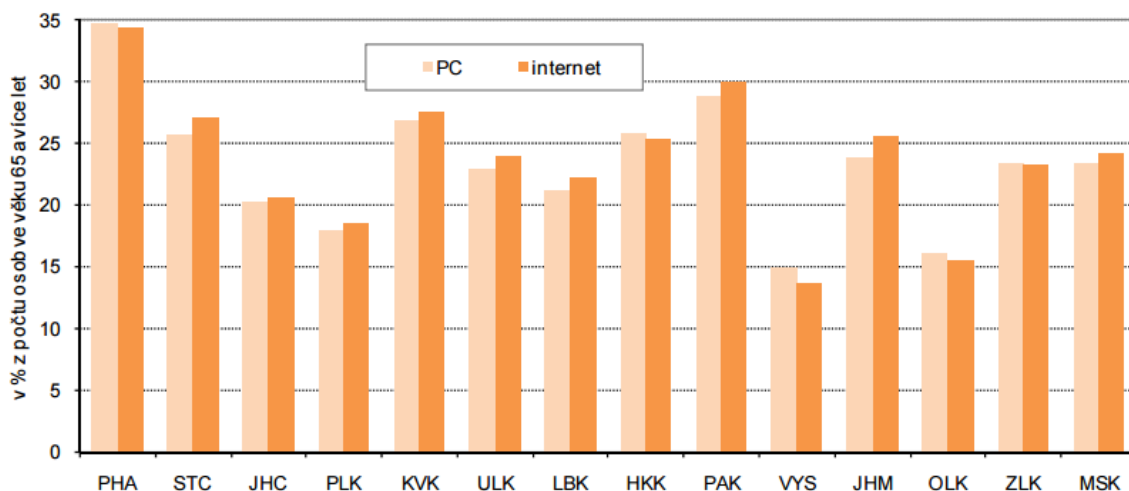
Tabulka 2: Jednotlivci podle použití osobního počítače a internetu podle věku v Jihomoravském kraji v letech 2010 až 2014

	Jednotlivci podle použití informačních technologií (podíl v %)									
	Použili v posledních 3 měsících					Nikdy nepoužili				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
	Osobní počítač									
Podíl z počtu osob ve věkové skupině										
16-34 let	89,1	92,7	95,1	96,7	95,6	7	5	2,5	1,8	2,3
35-64 let	66,2	71,5	75,9	78,9	80,6	28,3	22,5	18,2	15,4	14,4
65 a více let	15,1	16,4	17	20,2	23,8	77,6	75,2	73	70,2	63,9
	Internet									
Podíl z počtu osob ve věkové skupině										
16-34 let	87,9	92	95,3	97,1	96,8	8,2	5,2	2,4	1,4	1,9
35-64 let	64,1	71,2	76,1	80,1	81,4	30,5	23,7	19	15,8	14,6
65 a více let	12,9	15,2	17,3	25,4	25,4	81,3	77,4	74,7	71,4	66

Zdroj: Český statistický úřad

Aktivita jihomoravských seniorů v tomto směru byla v roce 2014 srovnatelná s republikovým průměrem. Podíl seniorů používajících PC v rámci ČR byl sice o 0,5 bodu vyšší (v ČR 24,3 %), ale krajský podíl seniorů používajících internet republikový podíl převýšil o 0,7 bodu (v ČR 24,8 %). Mezi kraji byl podíl jednotlivců ve věku 65 a více let používajících počítač 6. nejvyšší a podíl u jednotlivců používající internet 5. nejvyšší (Český statistický úřad). I Tomezyk (2015) tvrdí, že počet uživatelů internetu tak v seniorském věku systematicky roste.

Graf 4: Jednotlivci ve věku 65 a více let, kteří použili PC a internet v posledních 3 měsících podle krajů v roce 2014

Zdroj: Český statistický úřad

Při mezikrajském porovnání výsledků šetření z roku 2014 byl nejvyšší podíl seniorů ve věku 65 a více let, kteří nikdy nepoužili počítač, zjištěn v Kraji Vysočina (76,9 %), následoval kraj Zlínský (70,9 %) a Liberecký (69,7 %). Nejméně seniorů, kteří nikdy nepracovali s počítačem, žilo v Hlavním městě Praze (47,4 %) a Středočeském kraji (57,7 %). Na otázku, zda v posledních třech měsících použili osobní počítač a internet, kladně odpovědělo nejméně seniorů opět v Kraji Vysočina (14,9 % a 13,6 %). Liberecký kraj se z tohoto pohledu umístil na páté nejhorší pozici pomyslného žebříčku, když počítač v tomto regionu v posledních třech měsících použilo 21,2 % a internet 22,2 % seniorů. Nejvíce, téměř 35 % osob ve věku 65 a více let použilo v tomto období počítač a internet v Hlavním městě Praze. Nikdy nepoužilo internet 80,6 % seniorů žijících v Kraji Vysočina, následuje Zlínský (73,1 %), Olomoucký (72,0 %) a Liberecký kraj (71,6 %). V Hlavním městě Praze to bylo méně než 54 % seniorů ve věku 65 a více let. Ve všech regionech České republiky však dochází k postupnému nárůstu uživatelů počítače a internetu v této věkové kategorii (Český statistický úřad).

Informační technologie nezasahují pouze do pracovního, ale stále více i do osobního života člověka. Vzhledem k demografickému stárnutí populace a zvyšujícímu se počtu osob v seniorském věku se tak postupně zvyšuje i počet seniorů, kteří aktivně používají mobilní technologie. Práce s počítačem a internetem přitom může významně ovlivnit život seniora a přispět k jeho zkvalitnění, a to jak po stránce zdravotní, sociální, psychologické, tak i společenské. Ačkoli právě ve věkové kategorii 65 a více let je nejméně uživatelů mobilních telefonů, v posledních sedmi letech v této skupině seniorů došlo k největšímu nárůstu v počtu

uživatelů. V roce 2007 mobilní telefon užívala zhruba třetina osob ve věku 65 a více let, v roce 2014 to již bylo téměř 9 z 10 seniorů. Osobní počítač používalo v roce 2014 v České republice cca 6,4 milionu lidí, to je více než 73 % obyvatel starších 16 let, ale ve věkové kategorii 65 a více let to bylo pouze 26 % (Český statistický úřad).

Tabulka 3: Vybrané počítačové dovednosti jednotlivců v ČR používané v posledních 12 měsících, 2016

	Použití textových procesorů			Tvorba prezentací			Základní použití tabulkových procesorů			Pokročilé funkce v tabulkových procesorech			Použití softwaru na úpravu fotografií			Programování		
	v tis.	% ¹⁾	% ²⁾	v tis.	% ¹⁾	% ²⁾	v tis.	% ¹⁾	% ²⁾	v tis.	% ¹⁾	% ²⁾	v tis.	% ¹⁾	% ²⁾	v tis.	% ¹⁾	% ²⁾
Celkem 16+	4 238,1	48,3	63,1	2 082,3	23,8	31,0	3 169,4	36,2	47,2	1 278,0	14,6	19,1	1 690,8	19,3	25,2	256,6	2,9	3,8
Pohlaví																		
Muži 16+	2 135,3	49,8	63,5	1 133,1	26,4	33,8	1 653,7	38,6	49,3	753,0	17,6	22,5	1 020,6	23,8	30,4	216,1	5,0	6,4
Ženy 16+	2 102,8	46,9	62,6	949,2	21,2	28,3	1 515,7	33,8	45,2	525,1	11,7	15,7	670,1	15,0	20,0	40,5	0,9	1,2
Věková skupina																		
16–24 let	738,2	78,6	81,5	562,3	59,8	62,1	636,8	67,8	70,3	317,4	33,8	35,1	388,1	41,3	42,9	52,8	5,6	5,8
25–34 let	943,0	66,8	70,8	501,0	35,5	37,6	700,5	49,6	52,6	330,6	23,4	24,8	435,3	30,8	32,7	71,8	5,1	5,4
35–44 let	1 073,1	61,2	64,3	479,0	27,3	28,8	806,1	45,9	48,4	313,1	17,8	18,8	447,4	25,5	26,9	65,5	3,7	3,9
45–54 let	713,9	51,5	57,4	294,7	21,3	23,7	525,3	37,9	42,3	170,6	12,3	13,7	215,2	15,5	17,3	43,6	3,1	3,5
55–64 let	508,1	37,4	54,0	185,8	13,7	19,8	353,0	26,0	37,7	104,3	7,7	11,1	141,7	10,4	15,1	14,4	1,1	1,5
65+	261,8	13,7	41,2	59,6	3,1	9,2	147,7	7,7	23,4	42,0	2,2	6,7	63,2	3,3	10,1	8,5	0,4	1,4
Ekonomická aktivita																		
Zaměstnaní	2 970,2	60,3	65,0	1 408,7	28,6	30,8	2 241,6	45,5	49,1	876,3	17,8	19,2	1 134,5	23,0	24,9	192,9	3,9	4,2
Nezaměstnaní	88,3	36,0	52,4	22,8	9,3	13,5	47,7	19,5	28,3	15,3	6,2	9,1	38,9	15,9	23,1	5,3	2,2	3,1
Ženy na RD*	223,0	58,2	61,9	88,2	23,0	24,5	147,2	38,4	40,9	45,0	11,7	12,5	91,3	23,8	25,3	3,8	1,0	1,0
Studenti	592,1	87,1	88,3	488,8	71,9	72,9	540,6	79,5	80,6	299,5	44,1	44,7	332,6	48,9	49,6	46,8	6,9	7,0
Starobní důchodci	312,1	13,7	38,5	58,8	2,6	7,4	162,7	7,1	20,4	38,2	1,7	4,8	81,1	3,6	10,2	6,1	0,3	0,8
Invalidi důchodci	52,5	20,5	34,7	15,0	5,8	10,3	29,5	11,5	20,3	3,7	1,5	2,6	12,5	4,9	8,6	1,7	0,7	1,1

Zdroj: Český statistický úřad

Za jednu z hlavních příležitostí ke vzdělávání seniorů lze považovat v souvislostech se zvyšující se počítačovou gramotností a s tím, že seniorského věku budou postupně dosahovat osoby, které s počítači běžně pracují – rozšiřování e-kurzů dostupných z domova. Senioři žijící ve městech mají více možností navštěvovat vzdělávací aktivity organizované místními institucemi. Rozhodně se pro vzdělávání seniorů rýsuje i možnost využití zapojení institucí již začleněných do vzdělávací soustavy.

Velkou výzvou pak zůstává začlenění do této oblasti i té skupiny seniorů, kteří nechtějí přijmout nová zařízení, snaží se vyhnout používání nejnovějších řešení jako jsou platební karty či mobilní telefony. Tato skupina v případě poruchy stávajícího zařízení nevyhledává koupi nového, nýbrž se za každou cenu snaží opravit přístroj starý. Tímto stylem jednání se pak chtějí vyhnout stresu souvisejícího s učením se obsluhy nových technologií. Na druhé straně těmto lidem pak stojí skupina seniorů, kteří změny přijímají s kladným postojem a jsou otevření všem novinkám a technickým vymožením doby, ve které žijí (Tomczyk, 2015).

U skupiny seniorů, která se těmto technologiím brání, pak přichází v úvahu digitální vyloučení. Toto vyloučení Batorski (2013) definuje jako nedostatečné využívání těchto moderních technologií a nedostatek potřebných dovedností k jejich ovládnutí. Podle autorů Štěpánkové, Höschla a Vidovicové (2014) je pak digitální vyloučení situace, kdy v moderní společnosti, která by už bez počítačů v jakékoli podobě nemohla fungovat, existuje skupina příslušníků této společnosti, která nemůže využívat řadu možností, jež společnost a způsob života v ní poskytuje. Jako možné příčiny pak uvádějí nedostatek finančních zdrojů, technologická omezení (neexistence připojení k internetu), atd.

Tabulka 4: Sociální vs. digitální vyloučení

Sociální vyloučení	Digitální vyloučení
Zhoršení materiálních podmínek, nezaměstnanost	Nemožnost najít zaměstnání v dynamicky se vyvíjejícím sektoru IT, nemožnost pracovat na pozicích, jež vyžadují počítačové dovednosti
Poruchy komunikace se společnostmi	Nemožnost udržovat kontakty s příslušníky informační společnosti pomocí dostupných nástrojů synchronní (komunikátory, chaty) či asynchronní (elektronická pošta, diskuzní fóra) komunikace.
Omezené nebo nemožnost využívat veřejné instituce	Omezení možnosti využívat služeb e-vlády a e-správy (např. hlasování prostřednictvím internetu, online předkládání žádostí či návrhů ve správním řízení)
Diskriminace	Absence účinných legislativních řešení, jež by měla reálný vliv na minimalizování bílých míst na mapě přístupu k síti a vzdělávání jednotlivců zaměřené na kompetence v oblasti IT.
Chybějící přístup k veřejnému trhu služeb a obchodu	Nemožnost nakupovat zboží a služby na Internetu, i využívat další e-řešení. (e-bankovníctví, e-zdraví, e-knihovny)
Absence kulturního života	Omezený přístup ke kultuře tvořené na Internetu (hudba, umělecká díla, e-knihy)

Zdroj: Tomczyk, 2015

Za přímou příčinu nerovnoměrného přístupu k digitálním technologiím ve společnosti můžeme označit nerovnoměrnou distribuci materiálních, vědomostních, sociálních, časových, či kulturních zdrojů. Zjednodušeně lze říct, že existuje skupina seniorů, kteří nechtějí používat počítač, protože ho nechápou nebo z něj mají strach. V jistém směru si starší osoby navíc uvědomují, že moderní technologie mohou snadno vést k závislosti, čehož následkem by mohlo být omezení času stráveného s blízkými či ztráta kontaktu s realitou (Tomczyk, 2015).

3.1. Vzdělávání seniorů

Seniori jako cílová skupina vzdělávání jsou skupinou specifickou. Velice těžko můžeme hodnotit seniory podle úrovně dosaženého vzdělání. U skupiny osob, která v současné době dosáhla věku 65 let a více, nevíme, zda dosažená úroveň vzdělání byla ovlivněna jejich schopnostmi, represemi režimu v Československu mezi lety 1948 – 1989 či zda jim do života nějakým způsobem zasáhla druhá světová válka. Vzdělávání seniorů můžeme chápat nejen jako volnočasovou aktivitu, ale i jako cestu k dalším volnočasovým aktivitám (Ondráková, 2012).

Edukací, tj. výchovou a vzděláváním seniorů, se zabývá gerontagogika (geragogika). Jedná se o disciplínu, které se postupně začleňuje do andragogiky. V gerontagogice rozlišujeme edukaci seniorů a edukaci kmetů (Kalnický, 2009). Mühlpachr (2004) také používá pojem gerontopedagogika, který definuje v užším a širším slova smyslu. V užším slova smyslu gerontopedagogikou rozumí edukaci seniorů, v širším slova smyslu potom komplexní nezdravotnickou pomoc a péči o seniory. Účast starších osob na dalším vzdělávání je v České republice ve srovnání se zeměmi Evropské unie poměrně nízký. Podíl osob ve věku 55-64 let, kteří se účastnili jakékoliv vzdělávací aktivity, jak formálního, tak neformálního učení dosáhl v ČR pouze 20 %. Nejvyšší podíl má pak Rakousko (93 %), nejméně pak Maďarsko (4 %) (Rabušic, 2008).

Cesta gerontagogiky k obhájení sama sebe nejenom v kontextu andragogiky, ale v kontextu celoživotního vzdělávání nebyla jednoduchá, ani jednoznačná. Gerontagogika vznikla jako aplikovaná disciplína z potřeby praxe (Veteška & Salivarová, 2013). Vzdělávání seniorů dělíme na dvě oblasti z hlediska generačně cílové orientace, tedy na vlastní seniorskou edukaci (představuje rozsáhlou oblast zkoumání, jejímiž účastníky jsou právě seniori. Hlavním cílem této edukace je smysluplné využití volného času ve stáří, rozvoj fyzické, psychické a emocionální i duchovní stránky, osobnosti seniora) a preseniorskou edukaci (konkrétní příprava člověka na proces stárnutí jako na přirozenou součást života). V České republice mají seniori tři možnosti kde se vzdělávat. Patří sem Univerzity třetího věku, Akademie třetího věku a Kluby aktivního stárnutí (Tomczyk, 2015). Další vzdělávání zajišťuje i soukromý sektor, který nabízí různé kurzy, workshopy atd.

3.1.1. Možnosti vzdělávání

„Vzdělávání je chápáno jako celoživotní proces, který každého člověka provází od narození až prakticky do stáří. Jedná se o záměrné osvojování vědomostí, dovedností a návyků.

Celoživotní vzdělávání může ve vyšším věku, kdy se někdy označuje pojmem gerontogogika či geratogogika, nabývat různých podob: profesní rekvalifikace, standartní ucelené vzdělání, ucelené vzdělání v rámci osobnostního vývoje, volnočasové kurzy, neprofesní vzdělávání, univerzity třetího věku, akademie třetího věku, kurzy a přednáškové cykly, neformální vzdělávací setkávání atd.“ (Čeledová, Kalvach & Čevela, 2016, str. 98).

Cílem společnosti a univerzit třetího věku je vytvořit takové podmínky a vzdělávací příležitosti, aby lidé cítili potřebu se vzdělávat a také mohli a chtěli tuto potřebu uspokojit i v seniorském věku. Psychologická teorie aktivního stárnutí předpokládá, že ve stáří jsou v podstatě zachovány potřeby středního dospělého věku, především potřeba být nadále aktivní a mít pocit sounáležitosti (Mazel, 2007). Vzdělávání se pak stává nutnou podmínkou k pochopení života ve stále měnícím se světě (Mühlpachr, 2004).

Bezpochyby můžeme při vzdělávání seniorů pozorovat specifika a rozdíly oproti mladším generacím. Vzhledem k nezvratnému biologickému procesu stárnutí jsou ovlivňovány schopnosti smyslového vnímání, motoriky, reakcí, koncentrace i kapacity paměti. Stimulace v podobě učení se novým věcem působí pozitivně a úspěšně tento proces zpomaluje. Nabídka vzdělávacích aktivit musí reagovat na měnící se demografickou strukturu obyvatelstva, která se projevuje růstem podílu seniorů. V souvislosti se vzděláváním v postproduktivním věku je možné se setkat s pojmem univerzita třetího věku. Prostřednictvím těchto univerzit by mělo stále častěji docházet k neformálnímu vzdělávání seniorů.

Vývoj forem a metod celoživotního vzdělávání přinesl mnoho modifikací tradičních způsobů a postupů vzdělávání a otevřel tak nové možnosti i pro studenty seniorského věku. Univerzity třetího věku, které dnes již řadíme do školního systému jako stabilní formu vzdělávání pro starší dospělé, mají i mnohá specifika, jelikož se starší občané hůře adaptují na změny ve svém životě a vzdělávání je pro ně o to složitější. Hlavní výzvou je pak pro instituce poskytující toto vzdělání poskytnout seniorům nové aktivační metody, které souvisí s jejich vědomostmi a zájmy.

V této části textu zmíním pouze vybrané instituce, které umožňují seniorům vzdělávání. Toto vzdělání mu může poskytnout i velký počet občanských sdružení, organizací, spolků, ale také knihovny atd. Je třeba podotknout, že vzdělávání seniorů v České republice má tradici delší než fungování U3V. K organizacím, které se na těchto aktivitách podílely ještě před rokem 1973, patřily zejména spolky Československého červeného kříže či Kluby aktivního stáří (KLAS).

Na univerzity třetího věku se dnes nahlíží jako na vlajkovou loď vzdělávání dospělých. Počátky těchto organizací sahají v ČR do roku 1986, kdy byly vyhlášené první kurzy a

přednášky pro seniory vedené Univerzitou Palackého v Olomouci a Univerzitou Karlovou v Praze (Eger, 2013). U3V jsou nejčastěji spojené s dobrovolnickou účastí vyšších věkových skupin na vzdělávacích aktivitách při vysokých školách. Studium probíhá podobně jako v případě prezenční výuky a zahrnuje přednášky a semináře. Na závěr absolventi obdrží certifikát o absolvování jednotlivých kurzů či programů (Tomczyk, 2015). To, že senioři obdrží jistý certifikát o tom, že absolvovali nějaký druh vzdělávání působí pozitivně na jejich psychickou stránku. Do tohoto typu vzdělávání bylo od roku 2010 přihlášeno 32 až 36 tisíc posluchačů (Eger, 2013), Pokud toto vzdělávání vztáhneme k našemu tématu digitálních technologií pak podle polského autora platí, že: „Komunikace prostřednictvím internetu je jedním z nejdůležitějších prvků vzdělávání mnoha U3V, které v rámci kurzů počítačových dovedností zprostředkovávají studentům bezplatné či poměrně levné formy sdílení informací“ (Tomczyk, 2015, str. 147).

Akademie třetího věku jsou, oproti U3V, zaměřeny na osoby předdůchodového věku. Jelikož tyto instituce mají především kulturně-osvětový charakter, není tedy oficiální. Aktivity jsou realizovány prostřednictvím různých organizací, jako je například Červený kříž, kulturní střediska či soukromé vysoké školy (Tomczyk, 2015).

Posledním zmíněným typem vzdělávání jsou pak KLASy, tedy Kluby aktivních seniorů. Na rozdíl od univerzit třetího věku, jsou tyto spolky méně formalizované a seniorům nabízejí více možností aktivit (Bednaříková, 2012).

3.1.2. Význam vzdělávání

V souvislosti se vzděláváním seniorů hovoříme spíše o vyšší kvalitě života a zachování intelektových sil. Senioři jako cílová skupina vzdělávání jsou skutečně skupinou specifickou. Při jakékoliv vzdělávací akci pro seniory si dané instituce a příslušný lektor musí uvědomit, že akce se koná jako zájmová činnost nebo volnočasová aktivita pro seniory, jsou tam tedy dobrovolně (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012).

Vzdělávání v postproduktivním věku má 4 funkce. Preventivní, která je naplňována různými opatřeními, které za předpokladu, že jsou prováděny v určitém předstihu, pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a stáří. Anticipační funkce přispívá k pozitivní připravenosti na změny ve stylu života, k nimž dochází zejména ve spojení s odchodem do důchodu. Rehabilitační funkce je spojena se znovuobnovováním a udržováním fyzických a duševních sil a s přípravou činností pro další existenci jedince. Za nejvýznamnější je považována posilovací funkce. Ta

přispívá k rozvoji zájmů, potřeb a schopnosti lidí v postproduktivním věku, k podpoře jejich aktivity, ke kultivaci jejich zájmů a potřeb (Mühlpachr, 2004).

Stejně jako v jakékoliv jiné oblasti vzdělávání narážíme i v této na různé podoby překážek a omezení. Ať již ze strany subjektů či objektů vzdělávání. Překážky jsou způsobeny především potřebou seniora mít více času na osvojení si nových poznatků, obtížněji si osvojují logicky neuspořádané informace, mají špatně zvládnutou strategii učení, delší přestávky zhoršují jejich výkon (naopak u mladších osob, vedou delší přestávky během procvičování k lepším výsledkům), odráží se zde i fyzický a psychický stav jedince. (Ondráková, Tauchmanová, Janiš, Pavlíková & Jehlička, 2012) Největší překážkou bývá strach. Sami senioři často charakterizují svůj vztah k počítači slovy „já se bojím, abych tomu něco neudělal“ (Dosedla, 2010). Avšak poté co si osvojí základní dovednosti, tyto strachy pominou a senioři začínají více experimentovat. Tyto bariéry lze částečně eliminovat i osobností lektora, výběrem vhodných témat atd.

Mezi prvky, které značně zvyšují efektivitu vzdělávání, pak patří zejména flexibilní přístup vzdělavatele, a co se týká obsahové stránky, tak i schopnost přizpůsobit jednotlivé činnosti potřebám seniorů a požadavkům daného okruhu (Tomczyk, 2015). Podle Hrapkové (2010) je také důležité, aby se i při výběru metod a forem vzdělávání vycházelo z psychologie učení a s přihlédnutím na věkovou osobitost jednotlivých účastníků studia U3V jako starších lidí. Senioři patří k nejnáročnějším posluchačům hlavně proto, že na rozdíl od ostatních účastníků vzdělávání, posuzují kompetence lektora v celém širokém spektru, například jeho odborné kompetence, praktické zkušenosti, didaktické dovednosti, komunikační schopnosti atd. (Mužík, 2005).

Senioři jsou tedy skupinou, která nejrychleji roste v počtu uživatelů digitálních technologií. Téměř každý senior má zkušenost s obsluhou počítače, vlastní mobilní telefon a někdy ve svém životě použil internet. Nadále se také zvyšuje podíl osob v seniorském věku, které vstupují do dalšího vzdělávání s cílem osobního rozvoje.

4. Empirická část

V této kapitole se budu zabývat empirickým výzkumem v dané oblasti seniorů a digitálních technologií. Nastíním zde také cíl práce, výzkumné otázky, použitou výzkumnou metodu, techniku sběru dat, definuji výzkumný soubor. V neposlední řadě také výsledky, ke kterým jsem pomocí výzkumu a následného zpracování získaných dat došla.

4.1. Metodologie výzkumu

Vzhledem k typu práce a k jejímu cíli, tedy proniknout více do motivů seniorů práce s digitálními technologiemi a tím, jak je využívají, jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum. Někteří autoři vymezují kvalitativní výzkum oproti kvantitativnímu, na základě použité metody sběru dat. Tedy nástrojem kvantitativního výzkumu je dotazník, kdežto kvalitativní výzkum využívá formy rozhovoru. Rozhovor však můžeme použít v obou metodách, záleží ale na jeho účelu a podobě (Švaříček & Šed'ová, 2007). Výzkumník využívající kvalitativní metodu vytváří celkový pohled na daný soubor účastníků a předává informace o jejich postojích a názorech (Hendl, 2005). Cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu (Švaříček & Šed'ová, 2007). Velkou výhodou kvalitativní metody je to, že v jejím průběhu lze podle potřeby měnit a upravovat výzkumné otázky. Na druhé straně je její obrovskou nevýhodou časová náročnost (Hendl, 2005).

Jako výzkumný cíl jsem si nastavila zjistit, jak dnešní senioři využívají ve svých životech digitální technologie. Vzhledem k tomuto cíli a povaze digitálních technologií, které jsou na velkém vzestupu, považuji za výzkumný problém právě čím dál více vyspělé technologie v kontrastu se starou generací našich prarodičů, která s nimi mnohdy teprve přichází do kontaktu v pozdním věku.

V návaznosti na předložený výzkumný problém a cíl práce jsem si stanovila tuto hlavní výzkumnou otázku (HVO): *Jakým způsobem využívají senioři digitální technologie?*

Poté jsem si k této hlavní výzkumné otázce dodefinovala několik specifických podotázek:

SVO 1: *Které digitální technologie a jakým způsobem využívají senioři ve svém životě?*

SVO 2: *Proč začali využívat digitální technologie?*

SVO 3: *Jaké důvody mají k využívání digitálních technologií?*

SVO 4: *Jaký mají vztah k dalšímu vzdělávání v této oblasti?*

4.2.1. Sběr dat

Pro účely této práce jsem použila metodu polostrukturovaného rozhovoru, při kterém jsem si stanovila pevně cíl a záměr. Tento typ rozhovoru můžeme definovat jako techniku, kdy se v přímém styku (tváří v tvář) snažíme pomocí různých otázek přimět respondenta, aby nám podal informace o něčem, svůj názor na něco nebo aby vyjádřil svůj motiv k něčemu (Lamsers, 1966). Gavora (2010) tento druh interview definuje jako rozhovor, u kterého je stanovené základní obsahové schéma a několik základních otázek. Další otázky vznikají v jeho průběhu. Rozhovor jsem tedy zvolila z toho důvodu, protože je to taková výzkumná metoda, která umožňuje hlouběji proniknout do postojů, názorů a motivů jednotlivců k různým věcem.

Rozhovor se skládal z několika okruhů, z nichž každý měl několik podotázek, které byly otevřené a nechávaly tak respondentům dostatečný prostor pro odpověď. Jako první přišly na řadu úvodní otázky, které se týkaly jednotlivých osobností seniorů. Šlo také o udělení souhlasu s nahráváním, ujištění o anonymitě, a základní informace o jednotlivých respondentech, jako je jejich vzdělání, povolání atd. V další části přišly na řadu hlavní otázky, které se týkaly tématu tvořícího jádro výzkumu, tedy otázky týkající se počítačů, mobilních telefonů, internetu, sociálních sítí, vzdělávání a osobního postoje k technologiím. Během rozhovorů jsem několikrát také použila konfrontační otázky, které mi pomohly respondenty vyprovokovat k „odhození masky“ a ke sdělení nikoli jen banalit. Na základní výzkumnou otázku jsem hledala odpověď pomocí jednotlivých specifických výzkumných otázek, ke kterým se odvíjely otázky tazatelské. Celé tazatelské schéma bylo tedy postaveno podle pyramidového modelu (Švaříček & Šedřová, 2007). Rozhovory jsem zakončovala pomocí tzv. ukončovacích otázek, které dávali seniorům prostor zdůraznit některé své myšlenky. Říct to, co si myslí, že je potřeba aby zaznělo, popřípadě se na něco zeptat. Všechny tyto otázky jsem se snažila pokládat tak, abych nedávala najevo svůj názor na danou problematiku, a seniori tak mohli odpovídat podle svého vlastního mínění. Po prvních dvou rozhovorech jsem dospěla k názoru, že je potřeba se více doptávat na určité oblasti a detaily. U ostatních rozhovorů jsem se snažila tyto nedostatky doplnit.

Před samotným rozhovorem vždy proběhla elektronická nebo telefonická komunikace, během kterého jsme si s danou osobou sdělili, jaké jsou naše požadavky a očekávání, co musí splňovat a čeho se vlastně samotný rozhovor bude týkat.

Rozhovory probíhali jak u seniorů doma, tak i v různých kavárnách. Záleželo na individuální domluvě, přáních a potřebách seniorů. Tyto rozhovory byly realizovány v průběhu měsíce ledna 2017 a února 2017.

Délka jednotlivých rozhovorů se pohybovala v rozmezí od 32 do 50 minut. Avšak rozhovor mnohdy probíhal na různá témata i po ukončení oficiálního nahrávání. Což mi dopomohlo poznat osobnost jednotlivých seniorů, jejich motivy jednání, jejich životní příběhy atd. Veškerá data potřebná pro tuto práci byla zaznamenána na diktafon. V neredukované podobě byla přepsána a podrobená otevřenému kódování a analýze.

4.2.3. Analýza dat

Analýza dat v kvalitativním přístupu je odlišná od analýzy v kvantitativním přístupu. Kvalitativní analýza a interpretace dat je hledání sémantických vztahů mezi nimi a spojování deskriptivních kategorií do logických celků (Švaříček & Šed'ová, 2010). Problém při zpracování kvalitativního výzkumu, tedy i rozhovoru, jeví fakt, že kvalitativní data jsou redukována na témata či kategorie a dále jsou subjektivně hodnocena osobností výzkumníka. Je tedy kladen spíše důraz na popis a zjištění, než na testování hypotéz a jejich ověřování (Rudestam & Newton, 1992). Jako hlavní limit tohoto výzkumu vidím mé subjektivní zpracování získaných dat. Vystává i otázka upřímnosti jednotlivých seniorů. Zda všichni odpovídali podle pravdy a skutečnosti. Vzhledem k tomu, že mi například všichni ukazovali svoje mobilní telefony a vše co v nich mají a používají, nebo chytré hodinky, a také mi dvě seniorky ukázaly, jak ovládají svoje notebooky, si dovolím tvrdit, že opravdu všichni odpovídali podle skutečnosti.

K analýze získaných dat jsem použila metody otevřeného kódování, která umožňuje rozředit jednotlivé údaje do kategorií, které pak dovolí vidět významy a vztahy mezi jednotlivými jevy. Otevřené kódování pracuje se zjišťováním podobností, porovnáváním rozdílů zkoumaného jevu mezi sebou a jejich následným tříděním do příslušných kategorií (Strauss & Corbinová, 1999). Pomocí otevřeného kódování výzkumník odhaluje specifická témata v datech v kontextu s přečtenou literaturou, novými myšlenkami, s cílem rozkrytí textu dle témat pomocí kódování slov, odstavců nebo celých textů. Výzkumník hledá vlastnosti kategorií i události v nich a zkoumá intenzitu výrazů pomocí přídavných jmen (Hendl, 2008).

Získaná data z rozhovorů jsem podle Šed'ové a Švaříčka, kódovala metodou tužka a papír (Šed'ová & Švaříček, 2007). Všechny důkladně přepsané rozhovory jsem si vytiskla i s dostatečným prostorem pro poznámky. Tyto rozhovory jsem si pak rozdělila na několik částí, které jsem označila kódem podle toho, o čem zde senioři hovořili. Tyto celky jsem pak pečlivě kódovala a barevně vyznačovala tak, aby vznikla co nejpřehlednější struktura. Pomocí prvního

zpracovaného rozhovoru jsem pak kódovala i ostatní, sloužil mi tedy jako pomůcka. Několikrát bylo potřeba vytvořit nový kód a podkategorii. Po skončení této části analýzy jsem vybrala ty kategorie, které mi přišly nejvýznamnější a nejdůležitější ve vztahu k danému cíli práce. Mezi těmito podkategoriemi a kategoriemi jsem se pak snažila najít vzájemné vztahy.

Výroky jednotlivých seniorů jsou pak dávány do souvislostí s teorií a postupně interpretovány. Jsou vybrány některé sekvence rozhovorů, které danou interpretaci dokládají.

4.2. Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl vybrán tak, aby poskytl informace od lidí, kteří mají s digitálními technologiemi různé zkušenosti, provádějí na nich různé činnosti, a dostali se k nim v různém čase svého života. Hlavním kritériem výběru bylo, aby všichni senioři využívali v různé míře aktivně digitální technologie, tedy aby vlastnili počítač, mobilní telefon, alespoň částečně uměli pracovat s internetem a využívali jeho možnosti.

Do výzkumu se prostřednictvím inzerátů v senior centrech, na sociálních sítích a vývěskách města přihlásilo několik uchazečů, z nichž jsem pro další výzkum vybrala 6 osob. Výzkumu se zúčastnili 2 muži a 4 ženy. Výběr tedy proběhl na principu dobrovolnosti, který Miovský definuje jako aktivní projevení zájmu o zapojení se do výzkumné studie (Miovský, 2006).

Na základě etických pravidel kvalitativního výzkumu, který předpokládá úctu k respondentům, zachování jejich anonymity, empatický přístup a obratné zacházení s jejich důvěrou (Miovský, 2006), jsem pozměnila jména všech respondentů a z rozhovorů odstranila osobní údaje, které mi sdělili.

Na začátku každého rozhovoru jsem respondentům sdělila důvod a cíl výzkumu. Předem samotného rozhovoru jsem také všechny seniory požádala o jejich souhlas s nahráváním a s následným zpracováním získaných dat. Všem bylo zaručeno zachování anonymity. V průběhu rozhovorů jsem se snažila působit příjemně, vytvářet bezpečné prostředí, nesoudit jejich odpovědi a zůstat neutrálním badatelem (Miovský, 2006).

Na konci všech rozhovorů jsem seniorům nechala prostor i pro jejich otázky, které se týkají jak oblasti výzkumu, tak na cokoli, co by je zajímalo i z technické stránky, atd. Samozřejmostí bylo také poděkování, za jejich čas a ochotu se mého výzkumu zúčastnit.

Senioři se ke mně při setkáních stavěli velice otevřeně, důvěrně a pozitivně. Někteří dokonce navrhli i možnost dalšího setkání, aby se dozvěděli o výsledcích výzkumu, kterého byli součástí.

Tabulka 5: Přehled všech respondentů výzkumu

Respondent	Věk	Vzdělání	Rodinný stav	Profese	Délka rozhovoru	Místo bydliště
Zdeněk	69	SŠ s maturitou dálkově nedodělaná VŠ	Ženatý	Elektrotechnik	35 minut	Brno
Ivo	66	SŠ s maturitou	Rozvedený	Agronom, profesionální řidič	45 minut	Brno
Jana	66	SŠ s maturitou	Vdaná	Administrativní pracovnice, účetní	34 minut	Brno
Jarmila	76	SŠ s maturitou	Vdaná	Administrativní pracovnice	50 minut	Brno / Videň
Vlasta	72	Gymnázium, U3V	Vdova	Administrativní pracovnice	32 minut	Brno /Horka
Alena	68	SŠ výuční list, U3V	Vdaná	Prodavačka	35 minut	Branišovice

4.3. Interpretace výsledků

V následujících sedmi podkapitolách se pokusím interpretovat výsledky výzkumného šetření, ke kterým jsem přišla pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Výsledky vyplynuly z otevřeného kódování a rozdělení jednotlivých dat do vytvořených kategorií.

Dospěla jsem k těmto kategoriím, a pomocí metody popisu dat zvané „technika vyložení karet“, což znamená nejjednodušší způsob představení výzkumu, je teď popíši.

4.3.1. Pomalé pronikání digitálních technologií skrze profese

Sesbíraná data z rozhovorů ukázala, že se senioři, se kterými jsem měla tu možnost mluvit, setkali s osobními počítači **již zhruba v sedmdesátých a začátkem osmdesátých let**

ve svých zaměstnáních. Například pan Zdeněk se s počítačem setkal už před 42 lety: „no jen tak pro zajímavost jsem to počítal, a je to 42 roků co jsem měl počítače a programování.“ (Zdeněk) Druhou osobou, která se s počítačem setkala již **před více jak 40 lety** byla paní Jana, která svoji zkušenost popisuje takto: „...vzpomenu, ale nevím přesně v kterém roce, nějak přes těch 40 let, kdy jsem dostala počítač. Nařukala jsem tam a udělala nějaký přehled a když sem s tím měla pracovat, tak jsem se toho strašně bála, že tam na něco ťuknu a prostě se s tím něco stane, že se to rozbije. Doma mám počítač, no, to může být takových 15 – 16 let.“ (Jana)

V této době to ovšem **nebyly počítače tak, jak je známe dnes**. Byly to velká zařízení, která mnohdy zabírala celou místnost a sloužily pouze na určité typy operací. Toto tvrzení pak potvrzuje paní Vlasta, která říká: „...jo to si vzpomenu, poprvé to bylo v práci, a to byly ty první počítače, já nevím, jestli si to vůbec dokážeš představit, jak to vypadalo, to byly počítače jenom na mzdy, na to byla vyčleněná pomalu celá místnost, takže tam byl takový velikánský stroj, přes celou místnost pomalu.“ (Vlasta)

Osobní počítače tak jak je známe teď, se v životě seniorů začaly objevovat **až v devadesátých letech**, ovšem domů si ho pořídili pouze někteří, ti, kteří si ho mohli vzhledem ke své finanční situaci pořídit. Výjimkou byl pan Zdeněk, který měl díky svému zaměstnání jako elektrotechnik, počítač získaný z práce už v roce 1974. „... no protože jsem dělal v elektrotechnice, tak nás firma bohatě zásobovala výpočetní technikou, takže díky tomu, jsem byl pořád jakoby v obraze, teda jako uživatel, nikdy jsem neprogramoval. ... No takže jsme měli tady ten stolní počítač od Zbrojovky Brno, pak TNSku ze Slušovic a pak jsem měl už vždycky moderní notebook.“ (Zdeněk) Na druhou stranu paní Vlastě počítač pořídila její dcera. Tehdy se jednalo o vyřazený počítač, který mamince dala, **aby se mohla učit**. „Jinak svůj jsem měla už od dcery, tenkrát vyřazený, jako abych to teda zkoušela, jenže to tam u nás nebyl internet, tak jsem na tým neměla co dělat a jen jsem se na něj koukala a koukala.“ (Vlasta)

Díky zaměstnání získala také počítač paní Jarmila, která svoji zkušenost popisuje takto: „... no úplně poprvé to bylo v roce osmdesát, éhm, osmdesát sedm, né osmdesát šest, když jsem nastoupila do těch lehkých stavebních hmot. To bylo na fakturaci, takže tam jsme zakládali do počítače faktury, a to se potom centrálně vozilo do Bohunic.“ (Jarmila) Na druhém konci je pak paní Alena, která si počítač pořídila **z vlastní iniciativy**, jak sama popisuje, aby neumřela „blbá“: „... no počítač mám doma co jsem v důchodě, těch 11 roků určitě, letos už budu 11 roků v důchodě. Pořídili jsme si ho s dědečkem sami, protože nechci umřít blbá. Nechci, aby to tak znělo, no na stáří, protože sem na to dřív neměla čas, a teď mám víc času, tak mě to zajímá, teď bych v důchodě chtěla stihnout všechno.“ (Alena)

Ženám také více dělalo **problém naučit se pracovat s myší**. Nešlo ani tak o samotné „kliknutí“ jako o pohyb ruky na myši s tím, co se přenášelo na obrazovku. Když mi paní Vlasta vyprávěla její zkušenosti, nemohla se přestat smát. Celou věc pak popsala takto“ „...*když sem začala, ono to bude znít směšně, ale mě třeba ta myš tak ujižděla, že já jsem nemohla jako ji udržet na obrazovce, takže to jsou takový problémy nás důchodců, že je to úsměvný.*“ (Vlasta) Podobné problémy postihly i paní Janu, která na svoje **první chvílky** pamatuje takto“ „... *ze začátku prostě byl problém jenom klepat na myš, že jo, protože člověk, jak na to neměl cit nebo jak jsem byla zvyklá psát na stroji napřed ruční, že jo pak elektrický, tak přece jenom ta síla úderu byla jiná, než na tom počítači. A klikat myši to byl taky problém, najet myši ze začátku, mě ta myš lítala po celé obrazovce, to už dneska třeba vy mladí nedokážete pochopit, ale my jsme se učili klikat a pracovat s myší, protože to byl pro nás velký problém.*“ (Jana)

Většina dotázaných také upřednostňuje notebooky, kvůli jejich **menší velikosti a snadné přenositelnosti** po bytě. Není ale výjimkou, že vlastní jak stolní počítač, tak i notebook. „...*, doma, řekla bych, že je to takových 15 roků, co jsme si poprvé donesli počítač. Máme doma obojí, ale většinou používám notebook, jen když potřebuju něco vytisknout, tak jdu na stolní.*“ (Jarmila) Pan Zdeněk pak vlastní stolní počítač a rovnou i dva notebooky. Sám je popisuje jako velice moderní zařízení, protože technice fandí, a ví **co které zařízení umí**. „*Já jsem se začátku požíval ten služební, a pak sem si koupil notebook Toshiba, a pak jsem si koupil druhý, ale to si nevzpomenu ten typ. ... A potom teda, když su v posteli, tak používám smartfon a když su u stolu, tak stolní nebo notebook.*“ (Zdeněk)

4.3.2. Už to mají všichni

Všichni dotázaní respondenti **vlastní mobilní telefon**. Všichni ho také vlastní více než 10 let. Při pátrání ve vzpomínkách, jak to s těmi telefony vlastně bylo, bylo patrné, že v průběhu let vystřídali několik typů telefonů. Pan Ivoš o své zkušenosti s mobilními telefony říká: „*No Alcatel, žlutej byl dokonce, to byl ten první, to si pamatuju, a pak jsem jich vystřídal spoustu. Naposledy jsem měl dva Samsungy, a to jsem vyměnil za tenhle krám šikovnej, za tuhle chytrou krabičku.*“ (Ivoš)

Každý z nich začínal na **dvoubarevném mobilu** s tlačítky, který uměl jen volat, psát textové zprávy, ukázal čas a šel na něm nastavit budík. Nadpoloviční většina seniorů teď vlastní **dotykový chytrý telefon**. „*Ne, ne, já mám teď chytrý telefon. Je to nějaký Samsung, já nevím, kolik C cosi, já vám ani neřeknu jakej (smích), ale je to ten chytrý telefon, dotykový.*“ (Jana) Podobně je na tom i paní Jarmila: „...*takže telefon už mám nějakých 18 let, teď mám dotykový,*

toto je můj třetí dotykový telefon. Když manžel přišel s tím teda, že mě ho pořídí, protože už ho měli všichni, tak jsem se tomu trochu nějak bránila, ehm, nechtělo se mi do toho (smích), ale teď už na něho nedám dopustit (smích).“ (Jarmila) Jen nejstarší účastnice výzkumu a seniorka z vesnice měly tlačítkové telefony. „Já mám telefon pro seniory, Ericson se jmenuje, takovej ten pro seniory. ... z dotykového mám strach, že bych to nezvládla.“ (Alena) Podobně je na tom paní Vlasta, která ale mobilní telefon používá jen na volání, textové zprávy a pár základních funkcí, tudíž podle jejích slov, chytrý telefon nepotřebuje: „Né, tlačítkový, já mám tlačítkový pořád. Mně tady tohle vyhovuje, protože zase já na tým žádný zvláštní věci nedělám. Já mám ten telefon opravdu jenom na to, abych poslala zprávu třeba, a přijala telefon, podívala se, kolik je hodin a nastavila si budík. Takové jenom úplně normální a jednoduché věci.“ (Vlasta)

Překvapením bylo, že se muži v této technologii velice vyznají, dokonce využívají nové možnosti formou **chytrých hodinek**. „A od té doby, co k tomu mám tyhle chytrý hodinky, tak si říkám, že už můžu být docela blbej ne (smích)?“ (Ivoš) Celkově znají více technických parametrů o svých zařízeních než ženy, kterým tyto chytré telefony pořídili jejich rodiny. Také u mužů převládá názor, že **mobil pro seniory** je něco, co je absolutně nezajímá. To potvrzuje pan Zdeněk, který říká: „Ten pro seniory, to je pro ty úplně před smrtí. Tady ten smartfon, vím, co umí, umí v podstatě to, co počítač, a je to vlastně kapesní zařízení. Důchodcovskej telefon, kde je jedno tlačítko na přivolání pomoci, to pro mě fakt není zajímavý.“ (Zdeněk)

Chytré telefony pak senioři využívají téměř během celého dne, ať už na běžné funkce jako jsou hovory a textové zprávy, tak ale i na služby, které tento moderní přístroj nabízí. Nejčastěji to pak byla možnost **přístupu na internet, komunikační aplikace, aplikace sociálních sítí** atd. Pan Ivoš říká: „No teď víc miluju tenhle telefon, ten už používám místo toho tabletu co jsem měl. Když nejsou jako na notebooku, tak su na telefonu, tam mi choděj všekery emaily a všechno. Mám tam Viber, mám tam Messenger, ta mi všechno chodí do telefonu.“ (Ivoš) Podobně to má i pan Zdeněk, který svoji činnost na telefonu popisuje takto: „no na telefonování minimálně, na focení hodně, teda jako ty neumělecké snímky fotím smartfonem, pak třeba zprávy, počasí, chrome, tam teda otvírám hodně serverů, Facebook, Kupi, to je o těch cenách, počasí, Aladin, Meteor, Youtube, Instagram, ..., no mam tady milion aplikací (smích).“ Zdeněk

4.3.3. Já v internetovém světě

Internet využívají naprosto všichni senioři. Jelikož se s ním všichni setkali v průběhu svých zaměstnání, neměli problém ho zařadit i do svého běžného života. Pan Zdeněk hodnotí

internet jako **něco velice užitečného**: „*Je to dobrej vynález, no, je to síť, která spojuje lidi z celého světa.*“ (Zdeněk) Svoji odpovědí mě překvapila paní Jarmila, která si reálně uvědomuje **potřebu internetu**, protože by bez něj byl počítač téměř k ničemu: „*internet, to je strašně velké komplex všeho, protože pokud by byl ten počítač pouze jenom počítač, s tím, že na něm můžu vytvářet něco v Excelu, něco ve Wordu, něco napsat nebo takovýho, tak jako fajn, dobrý, ale jaké já jak otevřu internet a to je jedno, podívám se na Seznamu, na cokoliv, dám tam nějaký termín a ono mě to hledá, a mě to najde, nebo na Youtube tam můžu hledat cokoliv. Muziku, filmy, cokoliv, tam je neskutečný množství na co se člověk může podívat.*“ (Jarmila)

Celkově si respondenti pod pojmem internet představují velkou síť, která jim umožňuje spojení s celým světem, v jakémkoli okamžiku. Senioři internet využívají především jako **zdroj informací** všeho druhu, ke **komunikaci a k zábavě**. „*No představím si tam vlastně spojení se světem nebo ne se světem, ale vlastně když potřebuju něco zjistit, tak se obracím na ten internet, protože nevím, kam jít, že jo, dřív bych musela jít třeba do knihovny a vypůjčit si nějakou speciální knížku, abych se dozvěděla to, co potřebuju. Tady si prostě ťuknu, naťukám ten údaj, kterej potřebuju a vyběhne mě x možností kde si ledacos jako zjistím.*“ (Jana) Podobně si to představuje i paní Alena: „*Internet je tak chytrý zařízení, no já nevím, třeba ten Skype, přes ten se dá spojit až na druhou polokouli až do Ameriky, takhle s každým. No internet, teď v práci přes ten internet, už se bez toho nikdo neobjede, když to vidím v tom obchodě.* (Alena) Svoji **práci na internetu** popisuje paní Jarmila takto: „*... tak na počítači buď hledám informace o nějakých firmách, nebo potřebuju nakouknout do datové schránky, jestli je to v pořádku. Když mě posílají faktury, tak je potřebuju vytisknout. Píšu samozřejmě mejly, tabulky si dělám, abych měla seříděné informace nějaké, no a to samozřejmě, že dělám internetové bankovníctví.*“ (Jarmila) Paní Jana využívá internet i k **online nákupům** potravin, oblečení a drobné elektroniky přes svoje **oblíbené e-shopy**: „*No tam si najdu, co to stojí, ono je to lacinější než v obchodě, naklikám si tam tu velikost, tam na to mají takové tabulky, no a pak to jenom zaplatím a ono to dojde dom. Takhle jsme s manželem koupili dokonce i pračku za polovic.*“ (Jana) Možností **online nákupů** využívá i pan Ivoš, který vidí jako **velkou výhodu**, že mu těžké tašky **dovezou až domů**: „*Dřív jsem musel vzít vozejk a jít nakoupit, takhle si doma udělám kafe, sednu si k noťasu, naťukám si tam co chcu, co potřebuju, na co mám chuť, a voni mně to dovezou až dom, až do bytu mně to vynosej.*“ (Ivoš)

Naprostě všichni respondenti berou **elektronickou poštu** jako něco samozřejmého, umí ji vytvářet, přijímat. Ani na pohled složitější operace, jako je odesílání a stahování příloh, jim nedělá problém. „*Já mám mejly všude. I na Googlu, Gmail mám, mám asi 3 adresy. Mám jeden hlavní, kde si píšu s přáteli a s rodinou. No a pak mám takový všelijaký, když jsem si třeba*

zřizoval Cloud, tak to tam automaticky vyžadovalo mejl, tak jsem si tam udělal další mejlovou adresu, kvůli úložišti. Ale Seznam používám nejčastěji.“ (Zdeněk)

Fenoménem mezi seniory se stává **internetové bankovníctví**. Většina z nich se už k němu staví pozitivně, dokonce pokud ho ještě neovládají, rádi by se tuto dovednost naučili. *„Třeba bych se chtěla naučit bankovníctví, ale mě to děsí, já bych na to potřebovala klid a někdo at' mě to vysvětlí. Protože on mě každéj řekne, já třeba dělám tu domovnici, mám na starosti ty peníze, co tam máme na účtě, a oni řeknou at' to zjistím na počítači kolik tam máme. To bych se chtěla naučit, i když mě bude sedmdesát.“ (Alena)* Ti, co jsou v této oblasti zběhlí, **běžně užívají** možností **internet bankingu** i prostřednictvím svých chytrých telefonů. *„Nejsem k tomu skeptický, nemusím chodit do banky, abych mohl dávat příkazy k úhradě, to můžu z domova, a abych věděl, kolik mám na účtu a co se tam děje, jestli mě ho někdo vybral, a jakej mám zůstatek. ...mám na to i v mobilu aplikaci.“ (Zdeněk)* Překvapením bylo, že i vzhledem ke svému pokročilému věku je například paní Jarmila velice otevřená, co se týče práce internetového bankovníctví a **nemá strach z rizika** zneužití dat. *„já sem o tom jako kolikrát slyšela a četla. Já věřím, že jsou šikovní a jako, ale já zatím se mě nestalo, že by mě někdo žádal o něco, co by mě nepřipadalo úplně normální, že mam jako jim poslat nějaký informace nebo něco. Na to bych absolutně neodpověděla, ehm, já si myslím, že to zabezpečení, kdy teda, já musím se tam, jednak číslem, nějakým kódem, já se tam musím přihlásit, pak je tam PIN pod tím, a pak mě ještě přijde na telefon číslo, číselný kód, který tam já musím zadat a až potom, já vlastně vstoupím do toho účtu. Takže já si myslím, že pokud někomu nedám nějak nějaký blbý informace at' už svůj nebo firemní účet, to bych nikdy nedala. Ještě vlastně kdybych chtěla převádět peníze z účtu na účet, tak mě zase přijde na můj telefon kód, který tam musím zadat, kterým to odklepnu a pak teprve ta platba odejde.“ (Jarmila)* Na **ověřovací zprávu** spoléhá i paní Jana, která říká: *„... internetové bankovníctví mám a využívám. Já si zase říkám, když mi na telefon musím přijít vlastně nějaký ten ověřovací kód, takže to by se mě museli nabourat i do telefonu, a to nevím, jestli je vůbec možný.“ (Jana)*

Seniorům již nedělá problém ani využívání možností internetu skrze digitální zařízení, jako jsou například **chytré hodinky a tablety**. *„Na internet se připojuju přes obojí, i přes ty blbý hodinky (smích) teda chytrý.“ (Ivoš)* Paní Alena má **ráda tablet**, protože má velkou obrazovku a může si ho vzít kamkoli: *„No tablet, tablet, ten si беру do obýváku, abych se mohla dívat na ten Facebook a na internet, když se s dědečkem díváme na televizi.“ (Alena)*

4.3.4. Jsem součástí fenoménu sociálních sítí

Sociální sítě, jako je například Facebook, Instagram, Twitter a jiné, už nejsou jen výsadou mladých lidí. Tento fenomén se již úspěšně rozšířil i mezi řady seniorů, kteří s pýchou prohlašují, že **už taky mají Facebook**. Spousta z nich považuje účast na této sociální síti za něco, co neodmyslitelně patří k životu, **aby tak nebyli** jistým způsobem **sociálně znevýhodnění**, aby tak nepřicházeli o důležité informace. Pan Ivoš trefně vystihl, jak Facebook působí na svoje uživatele: „*Tam je hezky vyjádřeno, jak chlap, kterej nemá počítač, se jako, jak kdyby byl v osobním životě na sociální síti, třeba na Facebooku a podobně. A tím, že se baví s lidma na ulici místo přes počítač, ukazuje jim fotky dětí, známých a podobně. Všechno jim vysvětluje, co dělal včera, co bude dělat zítra, a tak. No a že už taky získal hodně přátel, že už má tři. Dva policajty a jednoho psychiatra. Takže jo, mám to stažené, taky tam jsem.*“ (Ivoš)

Paní Alenu na Facebook přivedla **zvědavost** a také strach z toho, že jí něco utíká, něco, co by měla vědět a čeho **by měla být součástí**: „*no Facebook, ten už mám asi pět roků, ale že bych to nějak moc ovládala to ne, spíš jenom ty základy. Přivedla mě k tomu zvědavost, protože sem pořád slyšela, ty nemáš facebookové stránky? Tak jsem hnedka chytla naši Lucku, a říkám, hele, já to chci taky, dej mě to tam.*“ (Alena)

Z rozhovorů vyplynulo, že všichni až na paní Janu mají přímou zkušenost s nějakou sociální sítí. Paní Jana, která je aktivní hlídací babičkou, podle svých slov nemá Facebook a jiné sítě čas a vše co potřebuje se dozví od rodiny. Když se chce podívat na tuto sociální síť, tak vyžívá účtu své dcery, která ji tuto možnost zprostředkuje. „*Já s rodinou jsem takhle v kontaktu a třeba když už bych se chtěla na ten Facebook na něco podívat, tak když je u nás dcera, tak ona ten Facebook otevře a já jí řeknu, třeba podívej se mně tam na to, ukaž mně jaký tam mají fotky, tak to se tak podívám jen jednou za půl roku třeba, ..., já jsem teďka dost vytížená a než abych seděla u počítače, tak radši si třeba čtu nebo jdu ven, takže nevím, že jo, člověk jak bude mít různý zdravotní omezení a bude víc sedět doma, tak třeba potom si to zařídím, ale zatím nemám potřebu.*“ (Jana) Podobně to má i paní Vlasta, která ovšem byla členkou Facebooku, nicméně z něho odešla a pro komunikaci s přáteli **nadále využívá email**. „*Jednou jsem se tam přihlásila, ale hned sem šla pryč, protože v tu ránu jsem tam měla strašně, strašně zpráv a nějakých takových, ani se mi to nelíbilo, takže jsem se z toho snažila vycouvat. Musela mně to pak zrušit dcera. ..., já jsem tak trošku introvert, takže já bych ani o sobě nic tam nedávala vědět, takže s kým chci vlastně něco sdílet tak si s ním jdu sednout takhle z očí do očí, nebo mu pošlu email.*“ (Vlasta)

Facebook je pro seniory pak **zdrojem fotografií a příspěvků nejbližší rodiny a přátel**. Sledují zde i stránky s aktualitami ze svého bydliště, dění ve světě, hrají hry, a v neposlední řadě také využívají komunikaci přes **online chat**. „*Tak v první řadě tam na mě vyskočí příspěvky všech mých přátel, potom aktuality, mám tam některý servery, který sleduju, jak jsem říkal, novinky z Brna, novinky z Bystrce, prodej nepotřebných věcí, je jich tam asi deset a ty se mě tam zobrazují.*“ (Zdeněk) Podobně je na tom i pan Ivoš: „*... prohlídnu si co je novýho, kdo co má novýho, hlavně na příbuzenstvo se podívám, co je novýho, u některých se to nedozvím a nedozvím, a pak se tam podívám na různý takový zajímavosti, třeba jsou tam hezký vtipy, že co si budeme vykládat. ... Messenger nejčastěji využívám se synem, to je teda hodně pravidelný, všechny fotky, všechny zprávy, takhle, to mi hned posílá, a Viber, ten se spolužákem, a s tím hovory, všechno ..., takhle tihle dva“ (Ivoš) I paní Jarmila shledala Facebook jako důležitý ohledně její **komunikace** s dcerou, která žije na trvalo ve Vídni. Hovory přes klasického operátora by je vyšly draze, a proto s oblibou využívají možnosti, které nabízí **mobilní aplikace Messenger**, která je součástí sociální sítě Facebook: „*Dceru, té volám jedině přes Messenger, přes ty jiný služby. ... s dcerou do té Vídně si voláme dnes a denně, a to několikrát denně.*“ (Jarmila)*

4.3.5. Žrout času nebo vítaný společník

Senioři věnují digitálním technologiím **poměrnou část svého času**. U každého je to ale rozdílné, někomu stačí **pár minut**, někdo potřebuje **pár hodin**. Záleží také na místě, kde člověk žije a na jeho náplni běžného dne. „*Počítač denně používám několik hodin... bohužel, dobře no, takových pět hodin to bude. Ráno si přečtu veškerý zprávy z domova i ze světa, z Facebooku, potom vyhledávám technický informace, o cenách zboží.*“ (Zdeněk) Podle svých slov, když „zapaří“ dokáže i pak Ivoš strávit u počítače **denně několik hodin**: „*...no, když na to sednu, a jak říkáte vy mladí, zapařím jó, tak u toho vydržím i čtyři hodinky. No připojuju se každopádně hned ráno vždycky, protože co je kde novýho, co tam mám za zprávy, abych něco neprošvihl, což by se mi taky mohlo stát, pak přes den trochu, no a pak hlavně večer. Ráno a večer nejvíc.*“ (Ivoš) Mnozí senioři by chtěli na počítačích trávit i více času, ale jsou **limitováni** různými věcmi, například paní Janu omezuje vlastnictví pouze jednoho počítače, o který se musí dělit se svým manželem: „*No když jsem ten počítač měla víc pro sebe, že se manžel třeba díval na televizi, tak jsem tam třeba vydržela tři hodiny, že jsem si tam četla nebo něco hrála, teď tam tak dlouho nebývám, protože už ho nemám vyloženě sama pro sebe a už sem omezená tím*

prostorem, takže víceméně teď tak tu hodinu.“ (Jana) Paní Alena na otázku, jak moc času věnuje počítači, se smíchem odpověděla: „No tu hodinu tam su, to je taky zloděj času.“ (Alena)

Nejde ale přímo určit čas, kdy si vezmou do ruky mobilní telefon, zasednou k počítači, surfují na internetu atd. Tyto činnosti vykonávají v **průběhu celého dne** několikrát. Mobilní telefon dokonce někteří nedají vůbec z ruky, a využívají ho dá se říct nonstop. *„Nedávno jsme o tom mluvili, před lety něco takového nebylo. Byl telefon jenom na drát, se sluchátkem, tak člověk šel ven a nebyl dostupný. Musel až přišel dom, tak ten, kdo mu chtěl volat, jedině v době, kdy ten člověk byl doma. ... Takže teď, fakt ten telefon pořád u sebe, když se něco stane a čím je člověk starší... potřebuje mít kontakt, kdyby se něco stalo.“ (Jarmila) Paní Vlasta pak sama aktivně nevolá, ale je **neustále k dispozici** svým kamarádkám: *„Počítač tak půl hodiny, hodinu, dvě hodiny, různě, ale dýl než dvě hodiny denně to určitě není. A mobil taky denně, protože mám hodně kamarádek, který mají volné minuty a potřebují si třeba vylít srdíčko, takže abych sama volala, to úplně né, protože většina mých známých má počítač, tak jim píšu zprávy.“ (Vlasta)**

4.3.6. Chci jít s dobou digitálních technologií

Kurzy ovládání počítačů a jiných digitálních médií jako například tabletu, **lákají spíše ženy** než muže. Nicméně se i muži v průběhu svých životů s nějakým vzděláním setkali. *„Je to 42 roků, co jsem na VUT měl předmět počítače a programování. A pak postupně samostudiem. Firma nám sice zaplatila kurz šestihodinovej, ale dopadlo to tak, že sem toho věděl víc, než nám tam řekli. (Zdeněk) Ani pan Ivoš nešel cestou kurzů, ale o pomoc poprosil svoji kolegyni z práce, která ho do základů obsluhy počítače zasvětila: „No kurzem úplně né, ale to byla v kanceláři inženýrka ekonomka, tak jsem za ní přišel a ukaž mi, jak se na tom bude dělat, já to pak budu potřebovat do budoucna jako technik.“ (Ivoš) **Kurzem** prošla i paní Alena, pro kterou to byl **prvotní impuls** k pořízení vlastního počítače: *„To byl takový kurz, abychom to ovládali, a my jsme měli doma jenom ten, ten počítač, tu bednu dole a klávesnici, a teďka jsme si koupili ten notebook.“ (Alena)**

Ženy se také častěji zapojují do dalšího vzdělávání formou **Univerzit třetího věku**, které studují v Brně. *„Jo měla, právě na Masarykově univerzitě, jsme měli takový kurz, ale to jsem ještě moc s tím neuměla, takže vlastně jenom základy jsem tam dostávala, jenže jsem je nestačila vstřebávat, takže jsem se to pak učila sama pokus omyl, pak je to dobře zase omyl, tak to zase vrátím, takový takový pak samouk nakonec.“ (Vlasta) Paní Alena dokonce studuje na pražské U3V, kde ovšem probíhá výuka pomocí **online kurzů**: *„Ano Univerzita třetího věku,**

virtuální, je to Vysoká škola zemědělská v Praze. No jezdíme do Pohořelic, to informační centrum, je nás tam asi dvacet, a to je ten děkan, co nám tam vypráví, co si zadáme za téma na ten jeden semestr, to on tam pustí počítač, a on tam na nás mluví ze zdi jako, ten děkan, co nám dává úkoly.“ (Alena)

V oblibě jsou i kurzy, kde se senioři učí **upravovat digitální fotografie**, vytvářet word a excel dokumenty, či jinou základní práci s počítačem. „*No kurzy jsem měla vždycky, když jsme měli v práci nějaký ten nový program, tak jsme měli na to kurzy. A pak jsem chodila na kurzy na excel, na word, a to je asi tak všechno.“ (Jana)* Paní Jarmila prošla kurzem úpravy digitálních fotografií, se kterým je velice spokojená: „*No ten kurz úpravy digitálních fotografií, ten mi určitě pomohl. Protože když, jako teď mám chuť teda, některý snímky, na některých je něco, co mě vadí, a teď to umím odstranit z toho.“ (Jarmila)*

Není výjimkou, že hledají senioři v první řadě radu a **pomoc u svých dětí a vnoučat**. Ať už s obsluhou samotného telefonu, počítače, tak i se sociálními sítěmi, atd. „*No nadávají mně, že do toho moc bouchám, vždycky babi, ty to prorazíš, to ta Valinka, ta pravnučka, ta s tím umí líp jak já. Jinak vnuk a vnučka, ta Lucka, tu vždycky volám, jak mně něco nejde.“ (Alena)* Podobně je na tom paní Vlasta, která se s žádostí o pomoc obrací nejčastěji na svého zetě: „*Přece jenom aspoň nějaké ty základy tam určitě je lepší, když získáte od někoho, kdo tomu rozumí. Já mám štěstí, že mám zetě, a když něco jako se samo, tam se něco pokazí, tak přijde a hned to dá dohromady.“ (Vlasta)*

4.3.7. Změna vnímání technologií v průběhu času

Jelikož se většina seniorů setkala s různými formami digitálních technologií již **v průběhu života** ve svých zaměstnáních, nebyla to pro ně až taková novinka, jako pro generace jejich rodičů a prarodičů. Naprosto všichni k nim mají **pozitivní vztah** a hodnotí je jako přínos pro svůj život. Jen někteří z nich si už umí představit život bez těchto technologií. Berou je jako **součást dnešního moderního světa**, jako něco, co je potřeba, aby i oni uměli ovládat a využívat možnosti, které nabízejí. „*No já jsem vlastně byla hned od toho začátku tak jako celkem pozitivně naladěná tady na ty věci, ale protože sem neměla peníze, tak to šlo mimo mě, ale potom, když mě vlastně dcera tady to koupila, tak jsem byla spokojená, že, a brala jsem to a беру tak, jako takovou dobu. Že ta doba tak jde a nemá smysl to přehlížet nebo říkat, ale vždyť já to nepotřebuju, nemusím, neumím. Je to, jako kdybych třeba odmítala elektriku.“ (Vlasta)* Pan Ivoš vystihl digitální technologie a možnosti, které nabízejí, jako něco, co je pro

něho **absolutní nutností, aby se necítil odstrčený** a absolutně mimo: „*Ted' je to vlastně v týhle společnosti, je to pro mě životní nutnost, svým způsobem, abych ty informace získal, co mají ostatní, abych nevypadal jak úplnej vůl. Myslím, že bych nechápal ty ostatní, že bych nerozuměl tomu, o čem mluví.*“ (Ivoš)

I ti, co se zpočátku báli a byli skeptičtí, dnes nedají na své chytré mobilní telefony, dotykové notebooky, tablety, atd. dopustit. Dnes už si **neumí představit život bez internetu** a všech jeho možností, které jim poskytuje. „*No já už bych se bez toho asi nedokázala obejít, ale to je tak, jak kdybychom řešili problém, že bychom se měli obejít bez aut. Museli, kdyby to bylo nutný, ale už ten život je potom o něčem jiném. Ten počítač a ten internet, to už je vlastně všude, že jo, všude nás odkazují na něco, už by to bylo asi podivně složité.*“ (Jana)

Pokrok v digitálních technologiích výstižně popsala paní Jarmila, která mi vyprávěla, jak kdysi snil její tatínek o mobilním telefonu: „*Já si myslím, že fakt je to dobrá věc, to každopádně. Když si vzpomenu, to už tolikrát jsme s dcerou mluvily, když můj otec kdysi dávno, když ještě byl telefon jenom doma se sluchátkem, tak vždycky říkával: „Víte co by to bylo za perfektní věc, kdybychom mohli to sluchátko ustríhnout a chodili s ním venku a mohli telefonovat s kým bychom chtěli?“*“ (Jarmila)

I senioři ale stojí pevně nohama na zemi a vědí, že svět virtuální reality přináší **mnoho nástrah**, komplikací: „*Tak jako důležitý pro život to je, je dobrý být v obraze. Ale čím déle jako to pozoruju, tak zjišťuju, že je to žrout času a ničitel vztahů. A ztráta času pro jiné důležitější aktivity. Je to bez toho určitě nemyslitelné, ale je třeba se krotit.*“ (Zdeněk)

4.4. Diskuze

Na základě výzkumu, který jsem provedla, je možné říci, že se senioři s digitálními technologiemi setkali již během svých povolání před řadou let. K pořízení si vlastního počítače, mobilního tabletu, digitálního fotoaparátu nebo vlastního připojení k internetu vedlo až rozšíření těchto technologií mezi běžné uživatele. Což z části odporuje myšlence Saka s Kolesárové (2012), kteří tvrdí, že počítač a internet přišly až za vrcholem života seniorů. Velkým mezníkem pro pořízení těchto věcí byla také postupně přístupnější cena, kterou si již mohli dovolit za tyto zařízení zaplatit. S tím souhlasí i Tomczyk (2015), který zjistil, že mezi hlavní důvody, proč si zprvu mnoho seniorů nepořídilo vlastní DT také patřila vysoká cena internetu a pořizovací cena počítače. Tuto teorii potvrdil i můj výzkum, kdy senioři uváděli cenu DT jako rozhodující při jejich pořízení.

Senioři dnes již chápou stáří jako etapu svého života, která neslouží jen k pouhému dožití. (Ondráková, Tauchmanová, Janik, Pavlíková & Jedlička, 2012) Jakožto generace, která mezi digitálními technologiemi nevyrostala, je naprosto logické, že je pro ni obsluha těchto zařízení poněkud složitější než pro generace mladých. Je tedy nezbytnou nutností, aby se rozvíjela oblast dalšího vzdělávání, jak už v kategorii DT, tak i v ostatních sférách. K tomuto jsou určeny U3V, A3V a KLASy. (Tomczyk, 2015)

Na digitálních technologiích jako je počítač, tablet a chytrý mobilní telefon s připojením na internet pak senioři nejčastěji vyhledávají denní zpravodajství, zprávy ze svého okolí, informace o cenách zboží, o akcích v jejich okolí, informace o jejich zájmech a koníčcích, v neposlední řadě se také připojují na sociální sítě, kterých jsou součástí a odesílají elektronickou poštu nebo využívají jiné online komunikační prostředky viz graf 5 (Činnosti, kterým se na internetu věnují jednotlivci ve věku 65+, 2. čtvrtletí 2010). S účastí seniorů na sociálních sítích sice graf příliš nesouhlasí, nicméně provedený výzkum ukázal, že jsou senioři v této oblasti velice aktivní. Ve velké oblibě mají senioři Skype, který jim nabízí možnost zdarma provozovat videohovory se svými přáteli a rodinou, ale také Messenger a Viber. Při vstupu do výzkumu byla očekávání taková, že hlavní činností seniorů na těchto technologiích bude jen hraní her. To ovšem provedený výzkum a graf 5 vyvrací. Výzkum také ukázal, že senioři nemají hry v oblibě a považují je spíše za ztrátu času. Podle Saka a Kolesárové (2012) patří mezi hlavní činnosti seniorů sledování televize. Tento fakt provedený výzkum vyvrací, jelikož senioři už nevěnují sledování televize tolik času, na druhou stranu ale čím dál delší dobu stráví u počítače, na internetu atd.

Na jedné straně je s odchodem do důchodu spojená podstatná změna, co se týče denního programu i společenského statusu (Sak & Kolesárová, 2012). Senioři mají poněkud odlišné hodnoty a priority, než mladí lidé. Končí svou pracovní aktivitu, jsou vnímavější k hodnotám zdraví, sociálních vazeb a smysluplného využití času. Více než kdy jindy přemýšlejí o smyslu jejich života (Rabušic, 1997). Čas, který senioři na počítači, telefonu atd. stráví, se velice liší. Najdeme zde i několikahodinové rozpětí, kdy jsou muži schopni touto činností strávit i pět hodin denně. Ženy, jelikož jsou více vytížené, jak už starostí o domácnost, péči o vnoučata atd., tak věnují počítači méně času. To ovšem neplatí pro mobilní telefon, který u sebe všechny nosí neustále, a téměř pořád využívají jeho možností. To znamená, že se přes něj připojují k internetu, vyhledávají informace, které zrovna potřebují, ale také základní věci jako jsou hovory a textové zprávy. Nicméně si senioři uvědomují, že tyto technologie mohou snadno vést k závislosti a ztrátě kontaktu s realitou. Což potvrzuje myšlenku Tomczyka (2015).

Téměř všichni účastníci tyto technologie začali využívat z toho důvodu, aby „nebyli pozadu“, aby nebyli digitálně vyloučení, protože celé jejich okolí, již bylo součástí internetu, sociálních sítí atd. Sice se objevily myšlenky o tom, že mizí mezi lidmi osobní kontakt a vše se nahrazuje pouze elektronickým stykem, nicméně už si žádný senior neumí představit, že by neměl mobilní telefon, neměl počítač a že by se nemohl připojit na internet. Tomu odpovídají i šetření Českého statistického úřadu, podle kterých se každoročně zvyšuje počet uživatelů internetu v seniorském věku. Výzkum také potvrdil, že mobilní telefony zkvalitňují život seniorů jak po stránce zdravotní, psychologické, sociální a společenské.

Všechny skutečnosti, které vedou seniory k využívání digitálních technologií, ať už tedy vliv okolí, vlastní zvědavost, touha se pořád rozvíjet a vzdělávat, z nich činí aktivní uživatele. Nebojím se tedy říct, že z výzkumu vyplynulo, že senioři aktivně využívají digitální technologie ve všech sférách svého života. Jak na vyhledávání informací, na online komunikaci, na sdílení fotografií a zážitků prostřednictvím sociálních sítí, ale také jako zdroj filmů, knih a jiné zábavy. Mnoho z nich se v této oblasti také nadále vzdělává, aby posunuli své schopnosti o úroveň výš. Komunikace po internetu je pak i nedílnou součástí právě dalšího vzdělávání, prostřednictvím které se částečně realizuje. To se shoduje s tvrzeními polského autora Tomczyka (2015), který tuto oblast sledoval. Senioři už se vůbec nebojí dotykových zařízení, byť to pro některé z nich bylo ze začátku složitější na pochopení a naučení se jistých potřebných gest a dotyků. To že musí k těmto zařízením přistupovat s jistou opatrností dotyku, vyrovnaností duševních a fyzických sil má za následek podporu jejich aktivity. To také naplňuje myšlenku Mühlpachra (2004), který definuje funkce vzdělávání v postproduktivním věku. Senioři otevřeně přistupují k digitálním technologiím a všem moderním vymoženostem, které nabízejí.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zaměřila na rychle se vyvíjející oblast digitálních technologií v souvislosti se stále rostoucím počtem obyvatel v seniorském věku.

V teoretické části práce jsem definovala stáří a stárnutí podle různých autorů a také nastínila možný budoucí stav populace v České republice. Druhá kapitola se věnovala oblasti digitálních technologií. Uvedla jsem nejčastější zařízení, se kterými přicházejí senioři do styku a která nejčastěji využívají. Neodmyslitelnou součástí je pak i internet, který je v dnešní době dostupný téměř přes všechna zařízení. Třetí kapitola se pak již věnovala přímo seniorům a jejich vztahu k digitálním technologiím a k dalšímu vzdělávání v této oblasti.

Cílem této bakalářské práce tedy bylo zjistit, jak využívají senioři digitální technologie ve svém životě. Výzkum potvrdil myšlenku, že jsou digitální technologie v dnešní společnosti něco, co senioři považují za svoji nedílnou a neodmyslitelnou součást. Tyto technologie pak pozitivně ovlivňují myšlení seniorů, jejich jemnou motoriku (např. ovládáním dotykového displeje), paměť (např. když si pamatují hesla, webové adresy, emailové adresy, atd), posilují své sociální vazby s okolím (např. sledují své přátele na sociálních sítích, kde s nimi i aktivně komunikují) a celkově působí pozitivně na aktivitu seniorů. To, že senioři mají zájem o tyto technologie vyplývá i z různých výzkumů a šetření různých autorů, kdy senioři vycházejí jako skupina, která nejrychleji roste v počtu uživatelů internetu a celkově digitálních zařízení.

Myslím, že se mi tento cíl povedlo naplnit, jelikož jsem za pomoci výzkumu zjistila, že senioři využívají digitální technologie téměř ve všech sférách všeho života. Jak na komunikaci s rodinou, vyhledávání informací, udržování sociálních vazeb s okolím a přáteli, tak na volnočasové aktivity. Senioři jsou opravdu aktivní, co se týče využívání těchto technologií a nebrání se dalšímu osobnímu rozvoji v této oblasti. Naprosto všichni senioři, kteří se výzkumu zúčastnili, vlastní počítač, mobilní telefon, umí pracovat s internetem a chtějí své znalosti dále prohlubovat. Problémem pak může být pouze nedostatek zdrojů k pořízení nového zařízení nebo malá nabídka vzdělávání a kurzů v této čím dál vyspělejší oblasti. Cílem vzdělávání by pak mělo být plnohodnotné postavení seniora v moderní společnosti a zkvalitnění jeho života.

Zdroje

Ala-Mutka, K., (2011). *Mapping Digital Competence: Towards a Conceptual Understanding*, Luxembourg, EU, [online] dostupné z: http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC67075_TN.pdf

Bednaříková, I., (2012). *Kapitoly andragogiky 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci

Čeledová, L., Kalvach, Z., Čevela, R., (2016). *Úvod do gerontologie*, Univerzita Karlova v Praze: Karolinum

Český statistický úřad. [2011]. *Senioři a moderní informační a komunikační technologie*, [online] dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20566069/1417-10k08.pdf/508707b4-2cab-4b92-880f-a0c372769be9?version=1.0>

Český statistický úřad. [2015]. *Aktivity seniorů v Jihomoravském kraji: Aktivity seniorů*, [online] dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/20537736/33015115a06.pdf>

Český statistický úřad. [2015]. *Senioři v České republice: Obyvatelstvo ve věku 65 a více let podle věku a pohlaví v letech 2001 až 2014*, [online] dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-2014-2gala5x0fg>

Český statistický úřad. [2016]. *Senioři, Vybrané počítačové dovednosti jednotlivců v ČR používané v posledních 12 měsících, 2016*, [online] dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/33117171/0620041673+.pdf>

Český statistický úřad. [2017]. *Senioři, Procentuální zastoupení populace 65+ v jednotlivých státech Evropy 2000 a 2016*, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori>

Dosedla, M. (2010). *Specifika seniorského vzdělávání v oblasti výpočetní techniky*, In Adamec, P. (ed.), *Univerzita třetího věku: historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje*, 63-74, Brno: Masarykova univerzita

Dragomerická, E. (2007). *Prediktory kvality života ve vyšším věku*. Praha: Disertační práce, FF UK

Eger, L. (2013). *Univerzity třetího věku v ČR*, In: Walotek-Scianska, K., Šerák, M., Szyszka, M., Tomczyk, L., *Stárnutí a stáří v rychle se měnícím světě*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Ezdrav. (cit. 13.4.2017.). *eHealth v ČR*, [online], dostupné z: <http://www.ezdrav.cz/ehealth-v-cr/>

- Haškovcová, H. (2012). *Sociální gerontologie aneb seniori mezi námi*, Praha: Galén
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Hrapková, N. (2010). Osobnost lektora vo vzdělávání seniorov, In Adamec, P. (Ed.), *Univerzita třetího věku: historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje*, 89-100, Brno: Masarykova univerzita
- Janiš, K. ml. (2012). Senior a změny v seniorském věku. In: ONDRÁKOVÁ, Jana et al. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika.*, s. 11-32, Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Kalnický, J. (2009) *Základy pedagogiky I.*, Opava: Slezská univerzita v Opavě
- Kras, P. (1998). *Obsluha počítače v kostce*. Havlíčkův Brod: Fragment
- Mazel, D. (2007). *Vývoj vztahu seniorů k počítačům a internetu*, Brno: Diplomová práce, PdF MU
- Mühlpachr, P. (2005). *Schola gerontopedagogica*. Brno: Masarykova univerzita
- Mühlpachr, P. (2004). *Gerontopedagogika*, Brno: Masarykova univerzita
- Mužik, J. (2005). *Didaktika vzdělávání dospělých*, Plzeň: Fraus
- Neumajer, O., Rohlíková, L., Zounek, J. (2015). *Učíme se s tabletem*, Praha: Wolters Kluwer
- Ondráková, J., Tauchmanová, V., Janiš, K., Pavlíková, S., Jehlička, V. (2012). *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*, Červený Kostelec: Pavel Mervart
- Ondrušová, J. (2011). *Stáří a smysl života*, Univerzita Karlova v Praze: Karolinum
- Peníze. (cit. 13.4.2017). *Internetové bankovníctví*, [online] dostupné z: <http://www.penize.cz/80347-co-je-internetove-bankovnictvi>
- Pokorný, M. (2009). *Digitální technologie ve výuce 2. díl*, Kralice na Hané: Computer Media, s. r. o.
- Poot, J. (2007). *Demographic Change and Regional Competitiveness: The Effects of Immigration and Ageing*, [online] dostupné z: <https://ideas.repec.org/p/wai/pscdps/dp-64.html>
- Průcha, J. (2014). *Andragogický výzkum*, Praha: Grada Publishing, a.s.

- Rabušic, L. (1997). *Česká společnost a senioři*, Brno: Masarykova univerzita
- Rabušic, L. (2008). Senioři a jejich vzdělávání, In Rabušicová, M., Rabušic, L., (Eds), *Učíme se po celý život: O vzdělávání dospělých v České republice*, 265-288, [online] dostupné z: http://www.press.muni.cz/media/24086/ucime_text.pdf
- Rudestam, K., & Newton, R. (1992). *Surviving your dissertation: a comprehensive guide to content and proces*, Newbury Park: SAGE Publications.
- Říčan, P. (2006). *Cesta životem*, 2.vyd, Praha: Portál
- Sak, P., Kolesárová, K. (2012). *Sociologie stáří a seniorů*, Praha: Grada Publishing, a.s.
- Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdělávání dospělých*, Praha: Portal
- Šimoník, O. (2005). *Úvod do didaktiky základní školy*, Brno: MSD
- Štěpánková, H., Höschl, C., Vidovicova, L., a kol. (2014). *Gerontologie: současné otázky z pohledu biomedicínských a společenských věd*, Univerzita Karlova v Praze: Karolinum
- Tomczyk, L. (2015). *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*, Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR
- Topinková, E. (2005). *Geriatricie pro praxi*, Praha: Galén
- Veteška, J., Salivarová, J., (Eds.) (2013), *Vzdělávání dospělých*, Praha: Educa servise
- Vohralíková, L., Rabušic, L. (2004). *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, [online] dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_149.pdf

Seznam tabulek

Tabulka 1: Druhy ICT gramotnosti

Tabulka 2: Jednotlivci podle použití osobního počítače a internetu podle věku v Jihomoravském kraji v letech 2010 až 2014

Tabulka 3: Vybrané počítačové dovednosti jednotlivců v ČR používané v posledních 12 měsících, 2016

Tabulka 4: Sociální vs. digitální vyloučení

Tabulka 5: Přehled všech respondentů výzkumu

Seznam grafů

Graf 1: Obyvatelstvo ve věku 65 a více let podle věku a pohlaví v letech 2001 až 2014

Graf 2: Zastoupení populace 65+ ve státech Evropy,

Graf 3: Věková struktura obyvatelstva v ČR v roce 2010 a prognóza na rok 2050

Graf 4: Jednotlivci ve věku 65 a více let, kteří použili PC a internet v posledních 3 měsících podle krajů v roce 2014

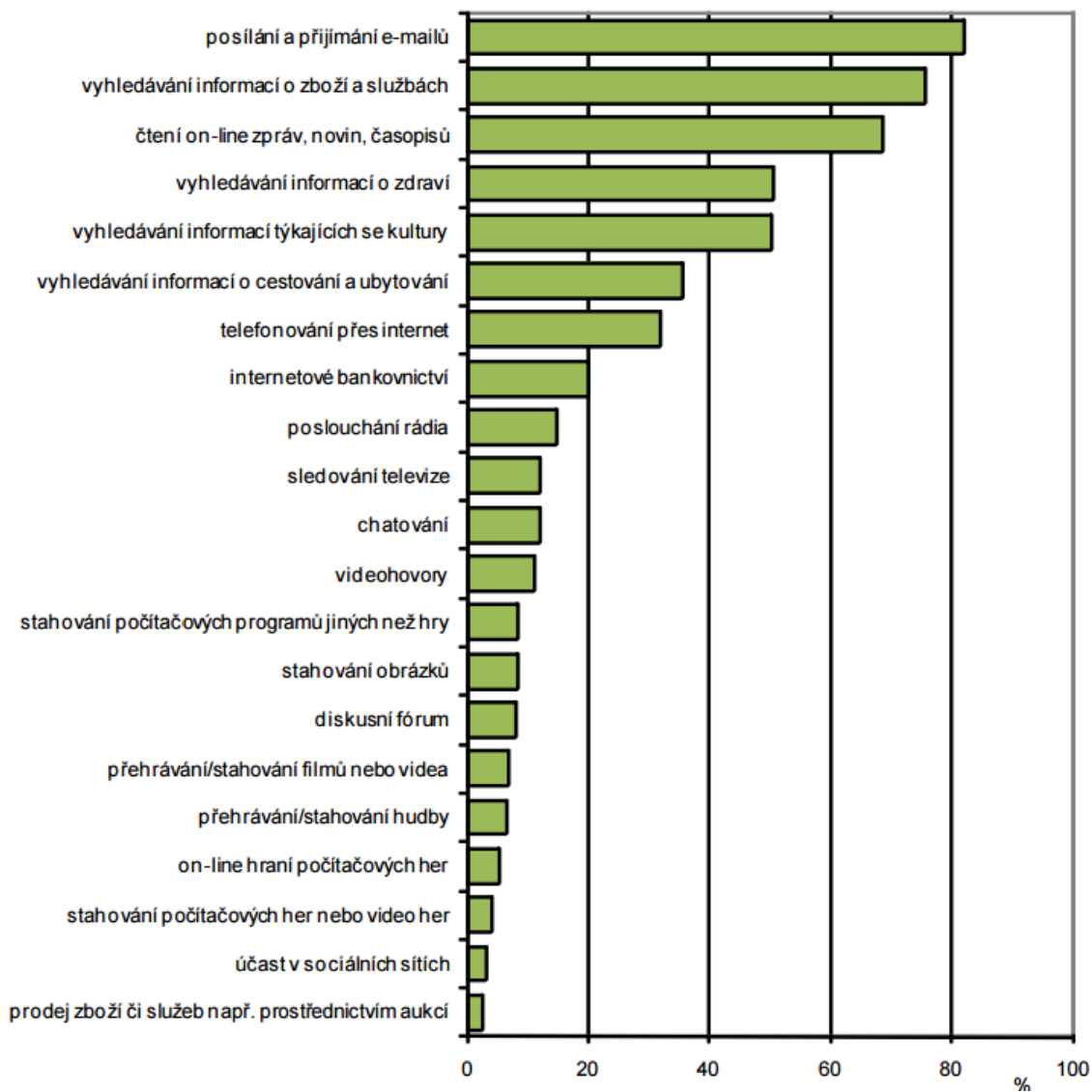
Graf 5: Činnosti, kterým se na internetu věnují jednotlivci ve věku 65+, 2. čtvrtletí 2010

Seznam obrázků

Obrázek 1: 21st Century skills

Příloha 1

Graf 5: Činnosti, kterým se na internetu věnují jednotlivci ve věku 65+, 2. čtvrtletí 2010

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 2

Ukázka úryvků z rozhovoru s paní Jarmilou

T: Vzpomenete si, kdy jste se poprvé setkala s počítačem?

J: Ano, úplně poprvé, to bylo v roce osmdesát, ehm, osmdesát sedm, né, osmdesát šest, když jsem nastoupila v těch lehkých stavebních hmotách, to bylo na fakturaci, takže tam jsme zakládali do počítače faktury a to se potom centrálně, to se celý ty obrovský sjetiny vyjeli a centrálně jsme jezdili někam do Bohunic, někam za ústřední hřbitov, tam byla obrovská budova, kde nám to zpracovali, jo tady tyhle ty faktury, to bylo ještě to zajímavý, to bylo to prapůvodní, no a v té době jsem se poprvé setkala s počítačem

T: A vzpomenete si na dobu, kdy jste si poprvé přinesla vlastní domů? ať už stolní počítač nebo notebook

J: Určitě no, no neřeknu přesně, kolik je to roků, ale řekla bych, takových 15 let, co jsme měli doma první počítač, to byl stolní tenkrát ještě, teď máme obojí. Takhle, no, používám většinou notebook, ale ke stolnímu počítači si musím většinou sednout, ehm, když potřebuju tiskárnu, potřebuju něco vytisknout, tak musím jít ke stolnímu počítači

T: Jak často ten počítač používáte?

J: Denně určitě, tak jako to zas né, že bych moc, někdy je to víc, když potřebuji, pro manželovu firmu něco zpracovat, tak dejme tomu jsou to ty dvě hodiny, ale, většinou bych řekla, že je to třeba půl hodina, hodina, práce na tom počítači. Ale na telefonu koukám třeba na ten Facebook (smích) takže je to třeba i dýl.

T: Jakou práci na počítači nejčastěji děláte?

J: Tak na počítači jednak buď hledám informace o nějakých firmách, co třeba manžel potřebuje, nebo potřebuju nakouknout do datové schránky, jestli je to v pořádku. Když mě posílají faktury, tak je potřebuju vytisknout. Píšu samozřejmě píšu mejly. Píšu nějaký tabulky si dělám, abych měla seříděný nějaký informace pro sebe. no a to samozřejmě, že dělám internetové bankovníctví, posílám platby.

T: Vzpomenete si, kdy jste měla první mobilní telefon?

J: První mobilní telefon, to byla Nokia, to mě donesl manžel a bylo to, mm, mm, mm, v roce 98, no 98, byla to Nokia a číslo mám do dnes, protože je to manželovo datum narození (smích) ... no já se ještě vrátím k tomu telefonu, to nebyl můj první telefon, já jsem měla ještě telefon, určitě už v 95 jsem měla mobilní telefon, když jsem byla ve Vídni, to jsme komunikovali s tou rodinou po telefonu, takže to nebyl můj první telefon. No a tady ten dotykový, toto je už můj třetí dotykový telefon. Když manžel přišel s tím teda, že mě ho pořídí, protože už ho měli všichni, tak jsem se tomu trošku tak nějak bránila, ehm, nechtělo se mě do toho (smích) ale teď už na to nedám dopustit (smích)

T: Proč jste ten telefon nechtěla? co vás odrazovalo?

J: Já sem vždycky říkala, že potřebuju telefon k tomu, aby mě někdo zavolal, já sem někomu zavolala á, ehm, napsala jsem esemesku a tím to nějak skončilo, jenže, potom, když jsem

objevila, že v tom telefonu je kalendář, upozornění na cokoliv, hodiny samozřejmě štopky, fotografii můžu dělat, můžu vyhledávat co chcu, když někde sedím u doktora, tak se podívám na internet na cokoliv, takže když jsem zjistila, co to má všechno za funkce, tak bych na to teda to, už bych na to nedala dopustit

T: Jaké funkce mobilního telefonu tedy nejčastěji využíváte?

J: Nejčastěji používám, hm, telefon, samozřejmě, já teda nevím, jestli se to teda dělí, protože, dceru té volám jediné přes messenger, přes ty jiné služby. Potom samozřejmě fotografii, fotoaparát, a pak Facebook a tady ty no. kontakt s druhými lidmi, to mám přes ten messenger nebo Viber, tak tam se kontaktuju s druhýma lidma a na Facebooku, koukám, mapy taky, když se potřebuju podívat, někam nahlídnout, ale to většinou, když su někde venku, protože mapy když chcu, tak se podívám raději na velkým počítači

T: Jak moc času tomu telefonu denně věnujete?

J: Ehm, to je, nedávno, jsme o tom mluvili, před lety něco takového nebylo, byl telefon jenom na drát, ehm, se sluchátkem, tak člověk šel ven, a nebyl dostupnej, musel až přišel dom, tak ten, kdo mu chtěl volat, tak jediné v době, kdy ten člověk byl doma. ale dnes jsme v dosažení kdekoliv. Takže, já nevyjdu z domu bez toho, abych neměla telefon u sebe. Takže vlastně ho mám pořád. Takže kontakt, mamince musím volat, s další rodinou, s bráchem, s dcerou do Vídně si voláme dnes a denně a to několikrát denně. nebo s kamarádkama, když něco potřebuju. Takže ho využívám pořád

T: Takže si už bez něj neumíte představit život?

J: Tak jako neumím, jako kdyby nebyl, tak by nebyl, ale myslím si, že by to bylo těžší, že hm, nedávno, je to asi tři týdny jsme řešily, volala mě paní, co chodíme s pejskem, ehm, to ještě byl led, že šla s paní a ta spadla, a ta že se nemůže zvednout, a jestli jí s ní nemůžu pomoci. No ano, doběhla jsem tam, paní nechtěla, abychom hned zavolaly záchranku, že musí domů, že si zapoměla telefon, a že musí napřed zavolat dceři, protože má psa, a to. Takže fakt, ten telefon u sebe, když se něco stane a čím je člověk starší. Potřebujete mít kontakt, kdyby, ehm, se něco stalo třeba, nebo cokoliv potřebujete. Volám manželovi nechce se mě do obchodu, prosím tě nakup. Takže fakt, ten telefon pořád po ruce.

T: Máte jiná dotyková zařízení? Jako například tablet? čtečku knih?

J: Né to nemám.

T: Nikdy jste neuvažovala, že si to pořídíte?

J: Ne, ne, ne, čtečku knih, já věřím, že to musí být fantastická věc, než bych to možná dostala do ruky, ale já takový ten kontakt s tou knihou v té ruce, no

T: No to je pravda, ale zase do malého kusu plastu můžete dát i tisíc knížek

J: Já to chápu, tady toleto, to je to stejný, dřív jsme dávali fotky do alb, já mám albumů fůru, a teď já v tomto mám (ukazuje mobil) já nevím kolik stovek nebo tisíce fotografií. a můžu se do toho nahlídnout a s těma knihama je to vlastně taky tak. ale jak říkám, třeba než by se mě to dostalo do ruky, třeba by mě to tak fascinovalo, že už bych nechtěla nic jinýho, ale říkám, teď vzít tu knihu do ruky a to no

T: Co pro vás znamená pojem internet?

J: Internet, je vlastně strašně velikej komplex všeho, protože pokud by byl, ehm, ten počítač, pouze jenom ten počítač, s tím, že na něm můžu vytvářel něco v Excelu, něco ve Wordu, něco napsat nebo takovýho, jako fajn dobrý, ale jako já, jak otevřu internet a to je jedno, podívám se na Seznamu, na cokoliv, dám tam nějaký termín zadám a mě tam to hledá, a mě to najde, nebo na Youtube tam můžu hledat cokoliv. Muziku, filmy, cokoliv, tam fakt je nekonečný množství na co se člověk může podívat.

...

T: Jak dlouhou dobu na internetu zhruba strávíte?

J: (povzdech), někdy třeba vůbec ne přes den, že, já nevím, nebo se třeba podívám na telefon na Facebook, ale že z toho třeba říkám, potřebuju něco pracovat, tak jdu, připojím se, podívám se na to, co potřebuju, a na Facebook se připojuju. No jako jak dlouho, no já bych řekla, že v průměru tak hodinu a půl denně.

T: Co na internetu nejčastěji děláte?

J: no co na internetu nejčastěji, no samozřejmě se musím podívat do zpráv, ehm, jaký mám, co sem dostala za emaily, odpovím, podívám se, co sem dostala a třeba taky pře pošlu dál, aa, ehm, kontroluju banku přes internet banking, jak svou, tak firemní a potom, zprávu, a potom třeba v datové schránce, to musím zkontrolovat. No a nějaké informace, třeba do vyhledávače zadám a vyhledávám

T: Co tam nejčastěji vyhledáváte?

J: V poslední době jsme vyhledávali docela dost o bylinkách a jejich využití. Protože sem si říkala, zrovna pro tu dceru, že, jsou určitý bylinky, který by mohly pomoci, takže potřebuju vědět přesně o co se jedná. co bych řekla ještě. no třeba se dívám na různé nabídky eshopů, co třeba bych chtěla a nechtěla, a někdy si něco objedná. Takže na objednání nějakého zboží třeba.

T: Zmínila jste internet banking, nebojíte se nějakého zneužití dat?

J: Já sem o tom jako kolikrát slyšela a četla. Já věřím, že jsou šikovní a jako, ale já zatím se mě nestalo, že by mě někdo žádal o něco, co by mě nepřipadalo úplně normální, že mam jako jim poslat nějaký informace nebo něco. na to bych absolutně neodpověděla, em, já si myslím, že to zabezpečení, kdy teda, já musím se tam, jednak číslem nějakýho kódu, já se tam musím přihlásit, pak je tam pin pod tím, a pak mě ještě přijde na telefon číslo, číselný kód, který tam já musím zadat a až potom, já vlastně vstoupím do toho účtu. Takže já si myslím, že pokud někomu nedám nějak nějaký blbý informace. at už svůj nebo firemní účet, to bych nikdy nedala. Ještě vlastně kdybych chtěla převádět peníze z účtu na účet, tak mě zase přijde na můj telefon kód, který tam musím zadat, kterým to odklepnu a pak teprve ta platba odejde.

...

T: Co si představíte pod pojmem sociální síť?

J: Sociální síť, no to si vlastně, já si pod tím představím různé ty chaty, nebo Facebooky a to. je to podle mě, právě využíváno lidmi, kteří buď teda se chtějí s někým seznámit, nebo něco prezentují a chtějí, aby se na to ostatní lidi třeba dívali, aby se informovali, ale myslím si, že hodně se to využívá k nějaké té komunikaci, to je jedno, protože to může být v celém světě. ale

to je jedno. mě vadí na těch chatech, na těch sociálních sítích, třeba to Facebook ne, ale já nějaká ty chaty nevyužívám, ale mě vadí to, že to je něco, tak hrozně anonymního, že nějaký padesátiletý chlap, tam ze sebe udělá osmnáctiletého hejska, a bude přemlouvat nějaký mladý kočeny aby se mu tam nějak prezentovali a to. To se mě hnusí tady to, že někdo ze sebe udělá absolutně něco jinýho a chce, aby mu to okolí na to skočilo, aby mu to věřilo, a to mě strašně štve

...

T: Ani jste nikdy neuvažovala o nějakém vzdělání?

J: Povzdech, no už sem si říkala, já sem chodila, tady v Komíně, na tu školu, ty spoje, no tak tam sem chodila, na úpravu digitální fotografie, to byl kurz, no a uvažovala sem i počítači, ale tam jsem nešla

T: Ten kurz fotografií, byl dobrý? pomohl vám?

J: Určitě pomohl, protože když, jako teď mám chuť teda, některý snímky, na některých je něco, co mě vadí a teď to umím odstranit z toho a to.

T: Doporučila byste tento kurz?

J: Jo, jo určitě.

...

T: Jak se měnil váš postoj k těmto zařízením v průběhu času?

J: No, tak jak přináší doba určitý vývoj, tak já sem se musela tím vývojem taky prokousat. pokud sem chtěla taky ty přístroje, nebo jak bych to řekla, je využívat, tak sem se musela s něma naučit nějak žít. musela sem se naučit je využívat. Takže to vzdělání k tomu musím z nějaké strany brát. ale na to mám dceru a vnuka, oni jsou trpěliví, a když něco, tak mi to vysvětlí

T: Mohla byste celkově zhodnotit, jakou mají hodnotu pro váš život?

J: No to bych řekla, že ten osobní mezilidský kontakt ztrácí ty mladý děcka, ty malý děti, neříkám, že by se nescházeli, ale není to tak, ne jak v mém mladým věku. My staří i pořád využíváme mezilidský kontakt

T: Zapomněly jsme na něco?

J: No, když bych se zamyslela, tak bych řekla, že nějaká větší informovanost v tomhle tom oboru, by bylo dobrý, ale to zas musí lidi chtít, ale že si myslím, že tam se dá najít hodně, zprávy cokoli si najít. i ti co normálně s počítačem do styku nepřijdou, tak aby ten internet na tom telefonu uměli používat.